

Využití portfolia v mateřské škole

Markéta Viktorinová

Bakalářská práce
2020



Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav školní pedagogiky

Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Markéta Viktorinová**
Osobní číslo: **H170293**
Studijní program: **B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Učitelství pro mateřské školy**
Forma studia: **Prezenční**
Téma práce: **Využití portfolia v mateřské škole**

Zásady pro vypracování

Zpracování rešerše a studium odborné literatury o pedagogických strategiích učitele při práci s portfoliem v mateřské škole.

Vymezení teoretických východisek týkajících se využití portfolia v mateřské škole.

Příprava metodiky výzkumné části, stanovení výzkumného problému a cílů výzkumu.

Realizace kvalitativně orientovaného výzkumu prostřednictvím interview s učitelkami mateřských škol.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, jejich interpretace a doporučení pro praxi mateřských škol.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Hegrová, I. (2014). Využití portfolia dítěte jako diagnostického nástroje při přechodu z MŠ na ZŠ. *Komenský: odborný časopis pro učitele základní školy*. 4(138), 47-50.

Sedláčková, H., & Syslová, Z. (2012). *Hodnocení výsledků předškolního vzdělávání*. Praha: Wolters Kluwer.

Seitz, H., & Bartholomew, C. (2008). Powerful Portfolios for Young Children. *Early Childhood Education Journal*. 36, 63-68.

Syslová, Z., Kratochvílová, J., & Fikarová, T. (2018). *Pedagogická diagnostika v MŠ. Práce s portfoliem dítěte*. Praha: Portál.

Václavík, A. (2013). *Prezentačně-hodnotící předmětové portfolio v 7. ročníku ZŠ: případová studie*. Brno: Masarykova univerzita v Brně.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Petra Trávníčková**
Ústav školní pedagogiky

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 20.4.2020

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlžení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá využitím portfolia v mateřské škole a je zaměřena na dětské portfolio a jeho využití v prostředí mateřské školy. Teoretická část vysvětluje pojmy jako portfolio, učitelovo „přesvědčení“, dětské portfolio, využití portfolia v mateřské škole. Empirická část využívá kvalitativního přístupu ve výzkumu, ve kterém je snaha objasnit, jaké je využití portfolia v mateřské škole. Výzkum byl realizován pomocí metody hloubkového interview s učitelkami mateřských škol. Výzkumná zjištění jsou interpretována a následně zpracována do diskuze. V závěru práce je představeno schéma využití portfolia v mateřské škole a doporučení pro praxi mateřských škol.

Klíčová slova: portfolio dítěte, učitelovo „přesvědčení“ (teacher's beliefs)

ABSTRACT

The bachelor thesis deals with the use of the portfolio in kindergarten and it is focused on the children's portfolio and its use in the environment of kindergarten. The theoretical part explains concepts such as portfolio, teacher's "beliefs", children's portfolio, use of the portfolio in kindergarten. The empirical part uses the qualitative approach for the research, in which there is an effort to clarify the use of the portfolio in kindergarten. The research was carried out using an in-depth interview method with the kindergarten teachers. The research findings are interpreted and then processed into a discussion. At the end of the thesis, a scheme of portfolio use in kindergarten and recommendations for the practice of kindergartens are presented.

Keywords: children's portfolio, teacher's beliefs

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Petře Trávníčkové, která mi po celou dobu poskytovala odborné a cenné rady. Taktéž bych chtěla poděkovat za její ochotu a trpělivost při společných konzultacích. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a partnerovi za podporu během tvorby této práce a celého studia.

„Tím, že učíme jiné, učíme sebe.“

Seneca

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST.....	10
1 PORTFOLIO VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ.....	11
1.1 TYPOLOGIE PORTFOLIA	12
1.1.1 Účel portfolia	12
1.1.1.1 Hodnocení.....	12
1.1.1.2 Diagnostika	14
1.1.2 Formy portfolia	15
1.1.3 Typy portfolia.....	16
1.1.3.1 Portfolio sběrné.....	16
1.1.3.2 Portfolio výběrové	17
1.1.3.3 Portfolio diagnostické	17
1.1.4 Funkce portfolia	18
1.2 OBSAH PORTFOLIA	19
2 VYUŽITÍ PORTFOLIA V MATEŘSKÉ ŠKOLE.....	22
2.1 VYUŽITÍ PORTFOLIA JAKO DIAGNOSTICKÉHO NÁSTROJE.....	22
2.2 VYUŽITÍ PORTFOLIA PŘI PŘECHODU Z MŠ NA ZŠ	23
2.3 VÝHODY A NEVÝHODY UŽÍVÁNÍ PORTFOLIA.....	23
3 DĚTSKÉ PORTFOLIO JAKO NEVYUŽITÝ POTENCIÁL.....	25
3.1 DĚTSKÉ PORTFOLIO	25
3.2 PRÁCE S PORTFOLIEM – DÍTĚ	26
3.3 PRÁCE S PORTFOLIEM – RODIČ	27
3.4 PRÁCE S PORTFOLIEM – UČITEL	27
3.5 UČITELOVO „PŘESVĚDČENÍ“ (TEACHER’S BELIEFS).....	28
4 DĚTSKÉ PORTFOLIO VE VÝZKUMU	30
II EMPIRICKÁ ČÁST	35
5 METODOLOGIE VÝZKUMU.....	36
5.1 VÝZKUMNÉ CÍLE A VÝZKUMNÉ OTÁZKY.....	36
5.2 PARTICIPANTI VÝZKUMU	36
5.3 VÝZKUMNÁ METODA	37
5.3.1 Interview	37
5.4 VSTUP DO TERÉNU.....	37
5.5 ANALÝZA DAT.....	38
5.6 INTERPRETACE DAT	38
5.6.1 Portfolio v režii učitele.....	39
5.6.2 Portfolio jako nástroj pro učitele.....	43
5.6.2.1 Portfolio jako diagnostický nástroj	43
5.6.2.2 Portfolio jako nástroj pro konzultaci s rodičem.....	44
5.6.2.3 Portfolio jako informační nástroj	45
5.6.2.4 Portfolio jako nástroj k hodnocení.....	46
5.6.3 Nezáměr rodičů o portfolio	47
5.6.4 Dítě je pouze tvůrcem	48

5.6.5	Konec portfolia spojen s koncem školního roku.....	51
5.7	SHRNUTÍ VÝZKUMNÝCH ZJIŠTĚNÍ	53
5.7.1	Hlavní výzkumná zjištění.....	55
6	SCHÉMA VYUŽITÍ PORTFOLIA V MATEŘSKÉ ŠKOLE	56
7	DISKUZE	58
7.1	LIMITY VÝZKUMU	59
7.2	DOPORUČENÍ PRO PRAXI.....	59
	ZÁVĚR	61
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	63
	SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK.....	65
	SEZNAM OBRÁZKŮ	66
	SEZNAM TABULEK.....	67
	SEZNAM PŘÍLOH.....	68

ÚVOD

Každé dítě je jedinečné a stejně tak by se k němu mělo i přistupovat. Učitelka mateřské školy má možnost být s dítětem v době, kdy je pro něj všechno nové, vzrušující, výjimečné a dosud nepoznané. K tomu může použít právě portfolio, které v sobě nese neuvěřitelný potenciál. Je ale otázkou, zda je dítě do tvorby svého portfolio aktivně zapojeno.

Cílem této bakalářské práce je objasnit, jaké je využití portfolio v mateřské škole. Je předpokládáno, že účastníkem při tvorbě portfolio bude dítě, učitel a rodič. Klade se zde důraz zejména na tyto tři aktéry, kteří mohou portfolio nějakým způsobem využít.

Práce je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Cílem teoretické části je představit současné poznatky z oblasti využití portfolio v mateřské škole. V úvodu je představen pojem portfolio, kde je snahou definovat tento pojem pomocí tuzemských a zahraničních autorů. Dále je prezentována typologie portfolio, tedy způsob, jakým je možné portfolio dělit. V druhé kapitole je snahou objasnit využití portfolio jako diagnostického nástroje a využití portfolio při přestupu z mateřské školy na základní školu. Na konci této kapitoly jsou představeny výhody a nevýhody při tvorbě dětského portfolio. Třetí kapitola nese název Dětské portfolio jako nevyužitý potenciál. V rámci této kapitoly je ukázáno, co znamená pojem dětské portfolio a jak je možné jej definovat. Dále je podrobně ukázáno, jak vypadá práce s portfolioem ze strany dítěte, rodiče a učitele. Na konci třetí kapitoly je podkapitola s názvem Učitelovo „přesvědčení“ (teacher's beliefs). V této podkapitole je snahou poukázat na to, že učitelovo „přesvědčení“ má vliv na to, jakým způsobem pracuje učitelka mateřské školy s portfolioem dítěte a zároveň zda učitelka mateřské školy považuje toto portfolio za důležité. Poslední čtvrtá kapitola má název Dětské portfolio ve výzkumu, kde jsou představeny čtyři výzkumy ze zahraničního a tuzemského prostředí.

V empirické části je snahou objasnit, jaké je využití portfolio v mateřské škole. V rámci tohoto hlavního cíle byly vytvořeny dva dílčí. Prvním dílčím cílem je popsat, jakým způsobem využívá učitelka mateřské školy portfolio při práci s dětmi. Druhým dílčím cílem je porozumět, proč učitelka mateřské školy využívá či nevyužívá dětské portfolio při práci s dětmi. Metodou pro získání dat je hloubkové interview s učitelkami mateřských škol. Z realizovaných interview je proveden tzv. transkript. Dále je provedena analýza dat pomocí metody otevřeného kódování, kde vznikly jednotlivé kategorie. Poté jsou hlavní výzkumná zjištění interpretována a zpracována do diskuze. V závěru je vytvořeno schéma, které objasňuje využití portfolio v mateřské škole a doporučení pro praxi mateřských škol.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 PORTFOLIO VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

Pojem portfolio se může představovat v mnoha oblastech. Například v ekonomické oblasti se pojem portfolio využívá často. V této kapitole je snaha zaměřit se na tento pojem v pedagogické oblasti. Je možné portfolio v této oblasti definovat? S objasněním pomohou tuzemští i zahraniční autoři, kteří jsou uvedeni níže.

Slovo portfolio pochází z latinského slovesa „portare“, to znamená „nést“, a podstatného jména „foglio“, což znamená „významový list“ nebo „list papíru“ (Syslová, Kratochvílová, & Fikarová, 2018, podle Sharp, 1997).

Portfolio je možné chápat jako „...soubor různých produktů žáka, studenta, nebo učitele, které dokumentují vývoj v jeho práci za určité období.“ (Průcha, Walterová, Mareš, 2009, s. 208). Podle Václavíka (2014, s. 24) „Portfolio dokáže vyprávět příběh žáka a o žákovi.“ Dále podle Zelinkové (2001, s. 45) jde o „...uspořádaný soubor prací žáka sebraných za určitou dobu výuky, který poskytuje informace o pracovních výsledcích žáka.“ Podobný názor má i Kratochvílová (2014, s. 3), která ve své publikaci uvádí, že portfolio je „...soubor prací žáka shromážděný za určité období, který poskytuje informaci o pracovních výsledcích žáka, průběhu učení a jeho vývoji za účelem jeho dalšího rozvoje.“ Zahraniční autoři vnímají portfolio jako „práci, kterou žák shromáždil, refletoval, vybral a prezentoval, aby ukázal růst a změnu v průběhu času.“ (Barrett & Carney, 2005, s. 1). Další zahraniční autoři Seitz, Bartholomew (2008, s. 1) definují portfolio jako „soubor předmětů, které prezentují dítě. Portfolio zahrnuje celou řadu artefaktů, dokumentaci, reflexi dětí a důkazy o schopnosti porozumění.“

Když shrneme uvedené definice, můžeme říci, že portfolio dítěte je soubor prací dítěte, které nám dokumentuje jeho vývoj, dovednosti, ale i slabší stránky dítěte. Umožňuje sledovat pokrok dítěte, díky kterému se může zvolit správný postup k rozvoji dítěte. Portfolio je tedy nástrojem a pomocníkem k rozvíjení jedinečné osobnosti dítěte. Portfolio by nemělo sloužit pouze ke shromažďování prací dítěte, ale k dalšímu sledování, případnému řešení problému, diagnostikování apod. V následující podkapitole je představeno, jakým způsobem je portfolio možné třídit.

1.1 Typologie portfolia

Možností třídění portfolia je mnoho. Je možné je rozdělit buď podle účelu (formativní, sumativní hodnocení, diagnostika), obsahu (všechny práce, vybrané práce) nebo podle způsobu výběru obsahu (Václavík, 2014, s. 39). Jiné rozdělení nabízí například Kratochvílová (2014), která rozděluje portfolia na sběrné (pracovní, dokumentační), výběrové (reprezentační) a hodnotící (diagnostické). V podkapitolách níže je představeno portfolio a jeho účel, dále formy portfolia, typy portfolia, funkce portfolia a poslední podkapitola se věnuje obsahu portfolia.

1.1.1 Účel portfolia

Portfolio je místo, kde je možné shromažďovat a udržovat práci na jednom místě a zároveň to může pomoci jak učitel, tak i dítěti rozvíjet se a stanovovat si své cíle a plány ve vzdělávání. Je důležité, aby učitel stanovil účel portfolia. Spousta učitelů přemýšlí nad významem portfolia a také nad tím, jaký by měl být jeho účel. Kvalitní portfolio, s jasnými cíli, je úmyslný proces shromažďování materiálů, které nám pomáhá porozumět dítěti (Seitz, Batholomew, 2008, s. 2 – 3).

1.1.1.1 Hodnocení

Jedním z účelů portfolia může být portfolio jako nástroj užívaný v procesu hodnocení. Portfolia fungují lépe, když zapojují dítě do procesu učení a slouží tak k **formativnímu hodnocení**. Formativním hodnocením jsou rozvíjeny dovednosti dětí, což je účel tohoto hodnocení. Učitel s tímto cílem dítě posouvá do kreativního procesu učení. Naproti tomu **sumativní hodnocení** je hodnocení kvality. Je zde hodnocen výsledek, nikoli proces. O tom co, jak a proč se hodnotí, rozhoduje jak učitel, tak i dítě, což jim umožňuje spolupracovat na hodnocení a směřovat tak k jeho zlepšení (Václavík, 2014, s. 25).

Sumativní hodnocení je také posouzení toho, co se dítě během určitého období naučilo a jaké si osvojilo kompetence. Jde o celkový přehled o výsledcích dítěte. Tento typ hodnocení může mít formu bodového nebo slovního ohodnocení (splnil/nesplnil apod.). **Formativní hodnocení** je rozdílné v tom, že je používáno, když je potřeba dítě nějakým způsobem motivovat nebo povzbudit. Účelem tohoto typu hodnocení je poskytnout dítěti zpětnou vazbu k jeho dosavadním výsledkům a podporovat tím jeho další efektivní vzdělávání (Portfolio dovedností žáka jako nástroj lepšího vstupu absolventů na trh práce, 2019).

Formativní a sumativní hodnocení mají úplně odlišné záměry. Většina nástrojů k hodnocení dětí jsou zaměřené spíše na produkt, který poskytuje jakési opatření na celkový výkon dítěte. Na druhou stranu portfolio poskytuje informace o hodnocení, které se mohou použít k identifikaci „mezer“ ve znalostech dítěte, což nám umožňuje přeměnit tyto „mezery“ jako nové cíle, nové strategie pro další růst a vývoj dítěte. Empirické studie dokazují, že formativní hodnocení je klíčem k učení (Barrett & Carney, 2005, s. 4 – 8).

I když je portfolio nástrojem také k hodnocení dítěte, Barrette & Carney (2005) se domnívají, že by vývoj jejich portfolia měl být dobrovolný, ve vlastnictví učitelů, nikoli dítěte, a zároveň portfolio nepoužívat k hodnocení. Lukášová (2010, s. 33) také uvádí, že negativní zpětná vazba od učitele k dítěti by mohla vést k tomu, že se dítě může začít vnímat jako méně dovedné nebo nešikovné. To může být důsledkem i toho, že to později bude ovlivňovat jeho aktivitu v učení.

Následující tabulka představuje hlavní rozdíly mezi sumativním a formativním hodnocením (Barrett & Carney 2005, s. 6):

Sumativní hodnocení	Formativní hodnocení
Institucí předepsaný účel portfolia.	Účel portfolia dohodnutý dítětem.
Materiály jsou pověřené institucí k určování výstupů učení.	Materiály jsou vybrané dítětem k vyprávění příběhu o jejich učení.
Portfolio je obvykle vytvořeno na konci hodiny, období nebo programu (časově omezeno).	Portfolio je udržování průběžně po celou dobu trvání třídy, termínu nebo programu (časově flexibilní).
Portfolio je obvykle strukturováno do souboru výsledků, cílů a norem.	Organizace portfolia je určena dítětem nebo vyjednávána s mentorem/vyučujícím.
Občas je použito při rozhodování v klíčových situacích.	Zřídka se používá při rozhodování v klíčových situacích.
Sumativní – Co bylo doposud naučeno? (minulost – přítomnost)	Formativní – Co je potřeba se naučit v budoucnosti? (přítomnost – budoucnost)
Vyžaduje vnější motivaci.	Podporuje vnitřní motivaci – zapojuje dítě.
Audience: externí (malý výběr)	Audience: dítě, rodina, přátelé

Tabulka č. 1 – Sumativní a formativní hodnocení

1.1.1.2 Diagnostika

V neposlední řadě je účel portfolia jako diagnostického nástroje. Pedagogická diagnostika zahrnuje diagnostickou činnost a její teoretické přístupy (Syslová, Kratochvílová, & Fikarová, 2018). Zelinková (2001, s. 12) považuje pedagogickou diagnostiku jako „...*komplexní proces, jehož cílem je poznávání, posuzování a hodnocení vzdělávacího procesu a jeho aktérů*“. Teoretickými přístupy je myšlena teorie a metodologie diagnostikování ve vzdělávacím prostředí. Diagnostická činnost se rozděluje na formální a neformální, přičemž se v praxi vyskytuje spíše neformální diagnostikování. Jde o způsob diagnostikování, který učitelka provádí spontánně, ale tyto získané informace nestačí k individualizovanému rozvoji dítěte. Formální diagnostikování má oproti tomu svá pravidla a řád, podle kterého se musí pracovat (Syslová, Kratochvílová, & Fikarová, 2018, s. 15-16).

Diagnostická činnost učitelky mateřské školy je brána jako jedna z nejvýznamnějších rolí v předškolním vzdělávání. Učitelka bez diagnostické činnosti nemůže efektivně provádět vzdělávání a jeho proces. Diagnostika učitelce mateřské školy poskytuje informace o výsledcích každého dítěte a třídy. To umožní učitelce mateřské školy, aby mohla individualizovat vzdělávání vzhledem ke každému dítěti, určitým způsobem kontrolovat vztahy ve třídě a v rámci možností je ovlivňovat, pomáhat dětem, kteří mají problémy se začleňováním do kolektivu, dále pak přijatelným způsobem komunikovat s rodiči dítěte o jeho výsledcích (Syslová, Kratochvílová, & Fikarová, 2018, s. 13-14).

Diagnostika dítěte podporuje jeho učení a rozvoj v oblastech, které pozitivně ovlivňují kvalitu života dítěte. Diagnostická kompetence učitelky mateřské školy klade velký důraz na její odborné znalosti z oblasti pedagogické diagnostiky. Zvládnutí diagnostiky se proto stává součástí kompetence učitelek mateřských škol, díky které mohou podporovat vývoj dětí. Součástí diagnostiky je i spolupráce se speciálními pedagogy, rodiči, dětmi i dalšími odborníky (Syslová, Kratochvílová, & Fikarová, 2018, s. 14).

Dalším účelem portfolia v pedagogické dokumentaci může být umožnění pedagogům a rodičům sledovat a zkoumat vývoj dítěte v určitém období. Dále můžou získat zpětnou vazbu o rozvoji dítěte a stanovit si nové cíle (Veličkovič, 2018).

1.1.2 Formy portfolia

Formy portfolia jsou odvozeny podle toho, jakým způsobem jsou portfolia zpracována. Forma zpracování portfolia není nikde stanovena, proto je na každém učiteli, pro jakou formu portfolia se rozhodne, popřípadě učitelé využívají i obě varianty. Formy portfolia je možné rozdělit na portfolio papírové a elektronické.

Papírové portfolio je možné označit jako „tradiční“ portfolio, které je obvykle ukládané do šanonů, krabic, boxů nebo velkých složek. U papírové formy portfolia je velká výhoda, že se děti mohou z velké části podílet na jeho tvorbě, což je pojmáno jako větší smysl, než když si dítě jen zakládá své materiály do krabice. Mohou si ozdobit hřbet krabice nebo složky svou značkou, na úvodní stranu si mohou nakreslit či namalovat libovolně co chtějí. Také by mělo být portfolio v úrovni dítěte, aby na něj samo dosáhlo a mohlo s ním pracovat. Otázka zní, zda to takto funguje všude. V praxi je možné často vidět, že portfolia jsou naopak uložena tak, aby na ně děti nemohly dosáhnout. Většinou bylo odpovězeno, že by to děti zničily. To dokládá výpověď učitelky MŠ z realizovaného rozhovoru: „...*myslím si, že by se to zničilo. To musí být pod ochranou, to je osobní portfolio dítěte, to nejsou volné papíry na kreslení, takže k tomu i takto přistupujeme, že to je viditelné, ale na horní polici, takže se na to dítě může i podívat.*“

Důležité je, aby dětem byla usnadněna práce a manipulace s portfoliem, to by měla být jedna z priorit. Jak uvádí Kratochvílová (2014), pro děti je vhodnější pákový dvou-kroužkový organizér, který je pro děti lépe ovladatelný. Další kritérium je také uložení materiálů. Toto kritérium je pojmáno různě, ale za efektivní se považuje označení materiálu datem a uložení pak od nejstarších po nejnovější.

Kratochvílová (2014) také uvádí, že je vhodné použití průsvitných fólií, do kterých materiály vkládáme. Je to z důvodu opatření, aby se papíry nepotrhalý a zachovaly se co nejdéle. Pro děti může být ale zároveň velmi obtížné vkládání výrobků do průsvitných fólií.

Jak bylo možné vidět v praxi, zavádí se i laminování materiálů. Poté z toho vytvoří knihu, kterou si děti na konci školního roku odnesou domů, což samozřejmě zabere i více času pro učitele. To dokládá i výpověď učitelky MŠ z realizovaného rozhovoru: „...*mám tady další připravené na zatavení a pořad jedu dál, mám tu i fotky. Akorát vždycky si musím udělat čas, protože ono to chvíli trvá, než to dám do kupy. Ale dělám to ráda...*“

Elektronické portfolio nebo také e-portfolio naopak zaznamenává vizuální a elektronické záznamy. Tudíž jeho obsah se papírově zachytit nedá. Jedná se například o fotografie ze spontánní hry, nahrávky zpěvu, videonahrávky apod. Za nejvhodnější je považována kombinace těchto obou forem portfolio.

E-portfolio je definováno jako „...soubor dokumentů a jiných objektů či výsledků učení v elektronické podobě, který má ukázat, čeho student dosáhl nebo co se naučil.“ (Zounek, Juhaňák, Staudková, & Poláček, 2016, s. 127). Tato forma portfolio obsahuje texty, obrázky, animace, fotografie, videa, příspěvky a další dokumenty.

Rozlišují se čtyři typy e-portfolio:

1. Rozvojová portfolio – cílem je ukázat pokrok dítěte v určité oblasti za určité období.
2. Hodnotící portfolio – ukazují kompetence a dovednosti dětí v různých oblastech.
3. Prezentační portfolio – ukazují nejlepší práce dětí a jejich kompetence.
4. Hybridní portfolio – obsahuje všechny uvedené typy portfolio (Zounek, Juhaňák, Staudková, & Poláček, 2016, s. 131).

Václavík (2014, s. 42) uvádí, že elektronické portfolio je tzv. projevem moderní doby, kdy se využívá současná technologie.

Z výše uvedeného textu vyplývá, že existuje jistá forma zpracování portfolio, nyní bude prezentováno, jaké typy portfolio existují a jaké je možné vidět v mateřských školách.

1.1.3 Typy portfolio

Následující typy portfolio jsou odvozeny od jeho obsahu a účelu. Tyto typy portfolio představuje například Kratochvílová (2014), Hegrová (2014), Syslová, Kratochvílová, & Fikarová (2018), které rozdělují portfolio na portfolio sběrné, výběrové a diagnostické. V podkapitolách níže budou tyto uvedené typy podrobně představeny.

1.1.3.1 Portfolio sběrné

Portfolio sběrné je také označováno jako portfolio pracovní, dokumentační. Obsahuje všechny práce dětí za určité období. Sleduje se tím jeho vývoj v různých oblastech. Jejím obsahem jsou většinou veškeré výtvarné práce dětí, pracovní listy, grafomotorické listy, ale i spontánní kresba. Tyto práce dětí se ukládají většinou do krabice nebo šanonu, označené jejich značkou, fotkou či jménem.

Jde spíše o shromažďování prací a pracovních listů dětí, se kterými se většinou dále nepracuje (Kratochvílová, 2014). Většinou na konci školního roku celé portfolio předávají paní učitelky dítěti domů. Jde o nejvyužívanější typ v mateřské škole, jelikož se v praxi častokrát objevovalo využití právě tohoto portfolio. U následujícího portfolio tomu je ovšem jinak.

1.1.3.2 Portfolio výběrové

Portfolio výběrové je též označováno jako reprezentační. Reprezentační proto, protože obsahuje nejlepší práce dětí. O výběru nejlepších prací rozhodují, nebo by alespoň měly, děti samotné. V mateřských školách se toto portfolio spíše nevyužívá. (Kratochvílová, 2014). V praxi se s tímto typem obvykle nepracuje. To dokládá i ukázka z rozhovoru s učitelkou MŠ: „*My nesbíráme v naší školce nějaké nejlepší práce dětí. To si myslím, že ani žádná učitelka nesbírá. Já teda určitě ne, protože pro mě je nejcennější to, čeho dosáhlo dítě v tom konkrétním úkolu.*“ Spíše to bývá tak, že práce většinou třídí učitelka a podklady bývají založeny do diagnostických portfolio, které už ale volně přístupné dětem nejsou. S tímto typem portfolio je možné se setkat spíše u starších žáků, kteří mohou tento typ využít například při přijímacích zkouškách na střední školy.

1.1.3.3 Portfolio diagnostické

Ve školách v českém prostředí jsou portfolio spojená spíše s obsahem a s uloženým materiálem, které bývají následně určené k hodnocení. Portfolio diagnostické, neboli hodnotící, je portfolio, které dokumentuje pokrok a vývoj dítěte. Při práci s tímto portfolio se podílí dítě, učitelka, ale i rodiče. Dále se toto portfolio liší také obsahem. Ukládají se zde pracovní listy, grafomotorické listy, výtvarné práce (kresba, kresba postavy), záznamy z pozorování, záznamy z rozhovorů, sebehodnocení dítěte, záznamky z dotazníků od rodičů apod. (Syslová, Kratochvílová, & Fikarová, 2018).

Diagnostické portfolio slouží jak dítěti, tak i rodičům a učitelům, popřípadě může sloužit i dalším odborníkům k rozvoji dítěte v MŠ. Produkty v portfolio se shromažďují, aby zachytily pokrok dítěte za určité období, nejlépe po celý školní rok. Obsah portfolio zachycuje osobnost dítěte. Portfolio napomáhá učitelce k rozvoji konkrétních oblastí osobnosti dítěte. Slouží jí i jako zpětná vazba jejich společné práce. Diagnostické portfolio plní jak formativní, tak i sumativní účel (Syslová, Kratochvílová, & Fikarová, 2018, s. 32).

Jak uvádí Kratochvílová (2014, s. 4) hlavní cíl diagnostického portfolio je získání komplexní informace o tom, jaké jsou výsledky dítěte, proces tohoto učení, jaké jsou pokroky dítěte a

poskytnout je tak všem účastníkům procesu. Jde o rozvoj dítěte v oblasti sociálního a somatického růstu, duševního a duchovního rozvoje, zrání a seberozvoje. Význam má portfolio při diagnostice vstupní, průběžné i výstupní. Učitelce pomáhá u dítěte rozvíjet tu oblast, které dítěti dělá problémy. Diagnostické portfolio pomáhá jak samotnému dítěti, tak i učitelce z hlediska zpětné vazby. Učitelka musí pro dítě zvolit vhodnou motivaci, aby u něj probudila zájem spolupracovat (Kratochvílová, 2014).

Ve výše uvedeném textu bylo představeno, jaké jsou formy a typy portfolio. Forma portfolio může být buď papírová, neboli tradiční, elektronická nebo kombinace obou těchto forem. Typy portfolio je možné rozdělit na sběrné (pracovní), výběrové (reprezentační) a diagnostické (hodnotící). Níže bude ukázáno, jaké portfolio plní funkce.

1.1.4 Funkce portfolio

Podle Syslová, Kratochvílová, & Fikarová (2018) a Kratochvílové (2014) se rozlišují funkce portfolio na informační, motivační, komunikační, autoregulační a diagnostickou. Tyto funkce plní zejména diagnostické portfolio.

Informační funkce: U této funkce jde o informování o vývoji dítěte učitelům, rodičům a dětem.

Motivační funkce: Motivace je důležitou součástí vzdělávacího procesu. Jedná se o motivování dětí k lepším výsledkům, k lepší práci, ke kreativitě a k dokončení činnosti, které následně prezentují.

Komunikační funkce: Rozvoj komunikace mezi dítětem a učitelem, mezi dítětem a rodičem, mezi dítětem a ostatními dětmi, mezi učiteli a rodiči. Ideální prostředek pro vývoj komunikace dítěte.

Autoregulační funkce: Také nazývána jako rozvojová. Dítě představuje a hodnotí svou práci ostatním a učí se tím ohodnotit své úspěchy i neúspěchy.

Diagnostická funkce: Tato funkce má velký význam jak pro učitele, tak i pro dítě. Napomáhá mu volit vhodné strategie, metody, formy i cíle pro rozvoj dítěte. Portfolio je diagnostický nástroj, který učitelce slouží k posouzení vývoje dítěte. Portfolio má význam při vstupním, průběžném a výstupním diagnostikování. Portfolio může dítěti sloužit i jako zpětná vazba. Pokud s ním učitelka dobře pracuje, dítě je tak i motivováno k další práci s portfoliem (Syslová, Kratochvílová, & Fikarová, 2018).

1.2 Obsah portfolia

Záměrem předškolního vzdělávání by měla být i diagnostická činnost učitele, které posuzuje jeho vývoj ve všech oblastech. Portfolio by mělo tedy dokumentovat rozvoj dítěte v oblastech:

- a) Somatického růstu a respektování zrání dítěte,
- b) Duševního rozvoje (kognitivní, emocionální, motivační a volní vývoj),
- c) Sociálního rozvoje,
- d) Rozvoje svého JÁ,
- e) Duchovního rozvoje (Lukášová, 2010, s. 43 – 44).

Častá otázka při tvorbě portfolia je: Co má být obsahem dětského portfolia? Podle Kratochvílové je to vše, co dokumentuje rozvoj dítěte. Jsou to například výtvarné práce, výkresy, výrobky z pracovních činností (pokud není možné je založit tak formou fotografie), fotografie, videonahrávky, rozhovory, oblíbené básně, písně, pozorovací archy, diagnostické archy (Kratochvílová, 2014, s. 13).

Dále doporučuje obsah portfolia doplnit o tzv. biografii dítěte. Jedná se o úvod portfolia, kde dítě představuje „Kdo jsem“. Je to zajímavá strategie při seznámení s dítětem a navázání komunikace mezi učitelem a dítětem, ale také jeho rodiči. Může se jednat o tyto body:

- Jméno
- Moje fotka + kresba
- Kolik mám let (vybrat z vystřižených číslic a nalepit)
- Oblíbená hračka, plyšák
- Co rád/a dělám – nalepené obrázky (nebo nakreslené)
- Co rád/a jím
- Oblíbená písnička/pohádka
- Jak jsem vysoká/ý
- Moje značka (nalepená)
- Moje rodina (nakreslit nebo nalepit fotku)
- Jaké mám rád/a roční období (Kratochvílová, 2014)

Po této části již následují materiály dítěte. Kratochvílová (2014) navrhuje strukturu portfolia podle klíčových kompetencí RVP PV, např. kompetence k řešení problémů, komunikativní, činnostní a občanské, apod. Dále navrhuje strukturu do vzdělávacích oblastí a to: biologické,

psychologické, interpersonální, sociálně-kulturní a environmentální. Dalším obsahem mohou být např. záznamy o sebehodnocení dětí, diagnostické záznamové archy, pravidla třídy, diplomy a ocenění, společné fotografie,...

Portfolio by mělo obsahovat hlavně pestré materiály. Do portfolio doporučují ukládat veškeré materiály, které vznikají, a v pravidelných intervalech je zase třídit. V portfolio by měly být tyto materiály: vstupní informace o dítěti, kresby, průběžný hodnotící záznam, záznamy z pozorování, pracovní listy (sledování školní zralosti), záznamy z rozhovoru s rodiči, zpráva z vyšetření (logoped, foniatr, odborník z PPP apod.) (Sedláčková, Syslová & Štěpánková, 2012, s. 41).

Portfolio by mohlo zahrnovat obrázky, zvukové a video nahrávky, kresby, poznámky, rozsah hodnocení. Komentáře učitele k postoji dítěte k ostatním dětem, jeho chování v konfliktních situacích. Obsah portfolio by mohl být ve formě těchto vět: Co mohu dělat; Co já vím; Jak se chovám; Moji přátelé; Jaký jsem; Co mě zajímá atd. (Veličkovič, & Stošic, 2015).

Z výše uvedeného textu je tedy zřejmé, že obsahem portfolio by měly být veškeré materiály, které během roku vznikají. Je ale na každém učiteli (nebo i dítěti), které materiály se rozhodne schovávat a třídit. V praxi bylo možné vidět i to, že učitelé děti odměňují za jejich práci v portfolio. Těžko posoudit, zda je to dobré nebo špatné. Každý učitel má jiný přístup v práci s dětmi. Lukášová (2010, s. 32) ve své publikaci uvádí, že může dojít ke krátkodobé orientaci na jejich činnost. To začíná právě v předškolním věku, kdy je dítě za úspěšnou činnost odměněno buď sladkostmi, nebo třeba hračkou. Zde ale vzniká riziko, kdy se děti začnou orientovat podle „něco za něco“.

Shrnutí kapitoly:

Dětské portfolio je možné chápat jako soubor prací a materiálu dítěte, které dokumentuje jeho vývoj. Lze tedy říci, že portfolio může být „pomocníkem“ v rozvoji jedinečné osobnosti dítěte. V dalších podkapitolách bylo prezentováno, jak je možné portfolio třídit. Na základě předchozích zjištění z odborné literatury bylo vytvořeno schéma, které pomůže se shrnutím toho, co již bylo o portfoliu řečeno. Jak je uvedeno níže, portfolio se rozděluje podle obsahu (typy portfolio), podle zpracování (forma portfolio), podle účelu a podle toho, kdo je aktérem při práci s portfoliem. Podle typu se tedy dětské portfolio rozděluje na sběrné (pracovní), výběrové (reprezentační) a hodnotící (diagnostické). Dále je pak děleno portfolio podle účelu. V první řadě je portfolio považováno jako nástroj k hodnocení, které se dělí na formativní a sumativní. Dále může být účel portfolio pro diagnostiku učitele. Další rozdělení je podle toho, kdo je aktérem při práci s portfoliem a tím může být buď dítě samotné, nebo externí autorita (učitel) nebo oba. Dále bylo popsáno, že je jistá forma zpracování portfolio, která může být buď papírová (tradiční) nebo elektronická, ale tyto dvě formy mohou být i kombinované. V další kapitole se bude představeno, jaké má portfolio využití v mateřské škole.

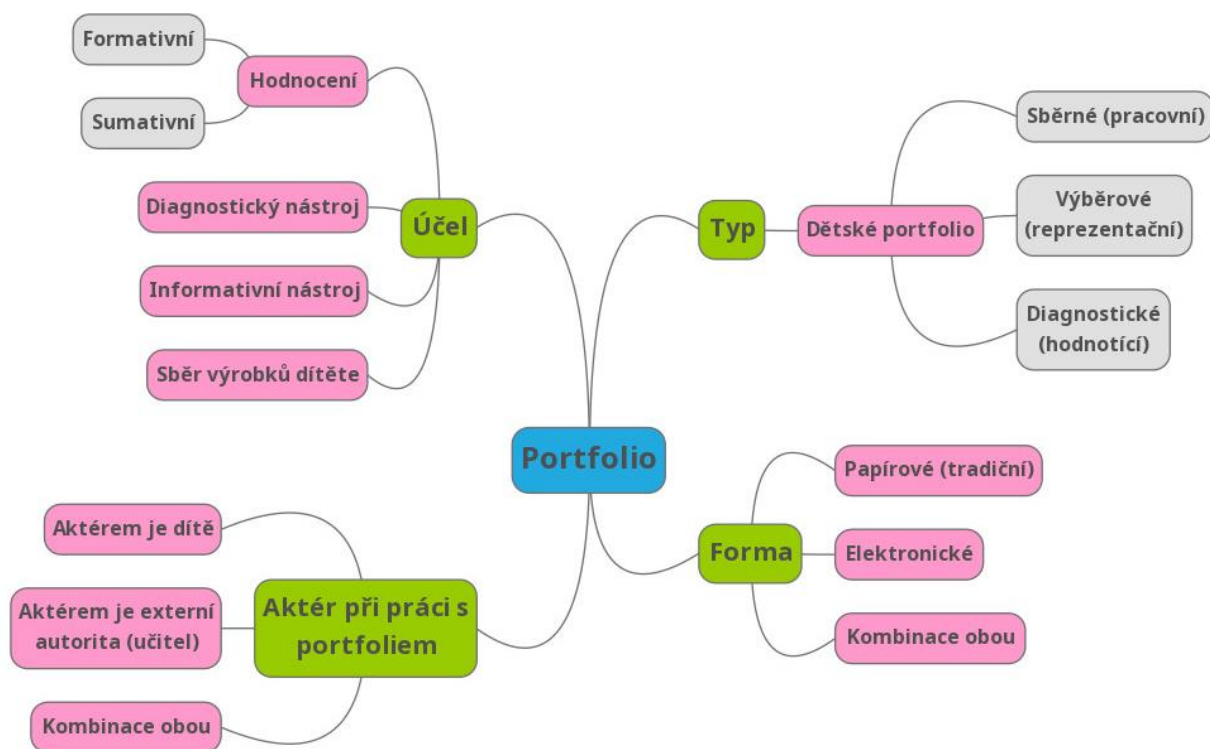


Schéma č. 1 – Shrnutí teoretických východisek portfolio ve školním prostředí

2 VYUŽITÍ PORTFOLIA V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Cíl tohoto výzkumu byl, abychom objasnili, jaké je využití portfolia v mateřské škole. Na začátku ale bylo jasné, že každý učitel se s touto prací bude ztotožňovat jinak. Každý učitel je jiný a od toho se odvíjí i práce s portfoliem a jeho využití. Je tedy otázka, zda je portfolio jen pomocníkem při ukládání výrobků a různých materiálů dětí, nebo jim učitelé věnují větší pozornost.

2.1 Využití portfolia jako diagnostického nástroje

Jedním z využití portfolia v mateřské škole může být jeho využití jako diagnostického nástroje. Hegrová (2014) se zabývá Využitím portfolia dítěte jako diagnostického nástroje a během své praxe přemýšlela nad tím, jak zpřehlednit informace o pokroku dítěte. Zde se rozhodla věnovat portfoliu dítěte jako nástroj k mapování vývoje dítěte. Co může být velkou výhodou, je, že portfolio nemá žádný jednotný vzor, neexistuje žádná podoba, která nám pomáhá k jeho funkci. To může být pro mnohé ale i nevýhodou. Může to být důvod k tomu, proč někteří učitelé nevědí, co s ním. Smysl samotného portfolia by ale neměl být v jeho podobě, ale právě v tom, co je jeho obsahem. Na začátku práce s portfoliem je důležité uvědomit si jeho účel, proč je důležité jej vést, aby to poté bylo co nejjednodušší (Hegrová, 2014, s. 47 – 50).

Některé učitelky portfolio vnímají tak, že na něj nemají dostatek času, nebo ne tolik, kolik by potřebovaly. To dokládá i výpověď učitelky MŠ z realizovaného rozhovoru: „...*Myslím si, že fakt kdyby měly ty učitelky více času a nezabývaly se tím, dalšími věcmi, třeba administrativními, což se teď docela dost vyskytuje. Tak si myslím, že by to bylo určitě na jiné úrovni. ...ale musí na to být čas.*“

Jak uvádí Lukášová et al. (2014, s. 37 – 38) cit. podle Bartona a Collinse (1997), aby bylo využívané portfolio efektivní, musí splňovat některé znaky. Těmi znaky jsou například:

- Portfolio by se mělo vytvářet systematicky a účelně.
- Mít předem stanovená kritéria výběru aktivit a hodnocení.
- Portfolio by mělo být co nejbohatší na obsažené dokumenty.

Další využití může být využití při přechodu z mateřské do základní školy, čemuž bude věnována pozornost v následující podkapitole.

2.2 Využití portfolia při přechodu z MŠ na ZŠ

Jako další funkce portfolia může být považováno jeho využití při přechodu na základní školu. Mohlo by být například využito při zápisu do první třídy. Mnoho učitelek mateřských škol se ani nedozví, co se děje s portfoliem při přechodu na základní školu. Zřejmě je to ale znovu spojené s tím, že jsou učitelé základní školy zaneprázdněni administrativou či jinou prací. Možná by portfolio převzaté z mateřské školy bylo další „prací navíc“.

Jak již bylo zmíněno, diagnostika dítěte by měla být vstupní, průběžná a výstupní. Právě Hegrová (2014) se ve svém článku zmiňuje o tom, že by výstupní diagnostika mohla být použita jako zdroj pro dítě při zápisu do 1. třídy. A to nejenom pro učitele, ale také pro další odborníky v oblasti posouzení školní zralosti u dítěte předškolního věku. Dále ve svém článku uvedla, že by portfolio mohlo posloužit i při návštěvě pedagogicko-psychologické poradny nebo jiného speciálního zařízení, kde by se mělo vyjádřit ke svému portfoliu hlavně dítě. Hovoří tu o tom, že dítě může pouvažovat a samo říct, co se mu podařilo a co ne. Tím je možné podpořit individuální práci s dítětem a další plánování s ním (Hegrová, 2014, s. 47 – 50). V praxi bylo možné slyšet zajímavý názor od učitelky MŠ při realizovaném rozhovoru: „...*Já si myslím, že ten učitel v první třídě je rád, že to přežije, protože při 25 dětech ve třídě je tak obrovská administrativní zátěž pro toho učitele, ...že ještě procházet portfolio ze školky si myslím, že je nad možnosti toho učitele...*“

Na základě této podkapitoly můžeme říci, že výstupní diagnostika by mohla být použita jako zdroj pro dítě při zápisu do 1. třídy. Těžko ale říci, zda se tomu tak děje i v praxi. Jak je uvedeno výše, mnoho učitelek ani neví, co se s portfoliem dále děje. Dále bude představeno i to, jaké výhody a nevýhody nese užívání portfolia.

2.3 Výhody a nevýhody užívání portfolia

Tak jako vše v dnešní době i portfolio má své silné a slabé stránky, resp. výhody a nevýhody. Je to samozřejmě ovlivněno tím, že do toho zasahují okolnosti od osobnosti učitele až po klima třídy. Václavík (2014, s. 38) cit. podle Venn (2000) představuje příklady silných a slabých stránek, které sebou nese tvorba portfolia.

Silné stránky portfolia (výhody):

- Podpora sebehodnocení dítěte, reflexe a kritického myšlení.
- Hodnocení výkonnosti dítěte.
- Flexibilita při hodnocení dítěte a plnění cíle.

- Umožňuje učitelům i dětem sdílet odpovědnost za stanovení cílů vzdělávání.
- Podpora spolupráce při vzdělávacích činnostech (vzájemné hodnocení a doučování).
- Poskytování příležitosti učitelům i dětem k diskuzi nad těmito cíli v rozhovorech.
- Umožnění hodnocení pokroku dítěte.

Slabé stránky portfolia (nevýhody):

- Časová náročnost plánování systému hodnocení a hodnocení samotného portfolia.
- Shromážděním všech potřebných údajů a pracovních materiálů se může portfolio stát objemným a těžkým.
- Rozvoj systematického a záměrného systému řízení práce s portfoliem je těžký proces, ale přesto je tento krok nezbytný, aby portfolia byla více než jen náhodným sběrem prací dítěte.
- Hodnocení portfolia zahrnuje rozsáhlé využívání hodnotících postupů a odborného úsudku, což limituje spolehlivost.
- Plánování individuálních rozhovorů nad portfoliem je náročné a délka každého rozhovoru může narušit další výukové činnosti.

Shrnutí kapitoly:

V této kapitole bylo představeno, jaké je využití portfolia v mateřské škole. Bylo objasněno, že portfolio nemá žádnou jednotnou podobu, neexistuje žádný jednotný vzor, podle kterého by se mělo pracovat. To má samozřejmě své výhody i nevýhody. Pro některé učitele to může být výhodou, protože je jim otevřená cesta ke kreativnímu a osobnímu přístupu, ale zároveň to může být pro mnohé obrovskou nevýhodou. Jedním z využití portfolia v mateřské škole může být jeho využití jako diagnostického nástroje. V další podkapitole bylo prezentováno, zda je možné využití při přechodu na základní školu. Mohlo by to být například použito jako zdroj při zápisu do první třídy nebo i pro jiné odborníky, jako jsou např. v pedagogicko-psychologické poradně. Možné to tedy je, zůstává ale otázka, zda tomu tak v některých školách je, nebo zda se dále portfolia už nevyužívají. V další podkapitole bylo objasněno, že všechno má své výhody a nevýhody a u portfolia tomu není jinak. Následující kapitola nese název Dětské portfolio jako nevyužitý potenciál. Tato kapitola se zaměřuje na samotnou práci s portfoliem a na to, jakým způsobem může pracovat s portfoliem dítě, učitel a rodič.

3 DĚTSKÉ PORTFOLIO JAKO NEVYUŽITÝ POTENCIÁL

Možná ne každý věří, že portfolio slouží nejenom učiteli, ale i dítěti a v neposlední řadě i rodičům. Všem třem aktérům poskytuje velmi důležité informace, a to především o dítěti samotném. Portfolio by nemělo být pouhým nashromážděním papírů v šanonu, ale mělo by se s ním pracovat celoročně (Kratochvílová, 2014).

První krok pro založení portfolio by mohl být vstupní rozhovor s rodiči dítěte, kde se rodiče seznámí s pojmem portfolio a nabídne se jim spolupráce při práci s ním. Jako další je seznámeno samotné dítě s portfolioem, s dětmi by se mohlo o portfolio mluvit jako o jejich „knize“. Dítě si může vytvořit první stranu nebo obal šanonu či krabice portfolio, čímž je dítě motivováno k tomu, aby mělo k portfoliou pozitivní vztah a bralo ho jako „své“ portfolio, jinak řečeno „jeho dílo“. Dalším krokem je ukládání záznamů, fotografií, výrobků apod. Zůstává ale otázkou, zda nenechat dítě plnohodnotným aktérem svého portfolio, kdy by portfolio bylo opravdu jeho dílem, a ne v režii jeho učitele. Mohlo by tak být dítěti umožněno, aby pracovalo s portfolioem svým vlastním tempem. Co je to dětské portfolio a jak pracují s portfolioem jednotliví aktéři, bude řečeno v podkapitolách níže.

3.1 Dětské portfolio

Dětské portfolio jako určitá metoda sledování a dokumentování o vývoji dítěte se ve vzdělávací oblasti používá čím dál více. Jedná se o způsob hodnocení práce dětí, který nám poskytuje schopnost sledovat vývoj dítěte. Portfolio může být pouze jedním z více způsobů shromažďování a dokumentování vývoje dítěte. Portfolio je soubor dokumentů, které jsou shromažďovány po nějakou určitou dobu a jsou důkazem jeho pokroku a úspěchů. Zajímavá myšlenka je ta, že portfolio není jen soubor pro ukládání papírů, ale může být také základem pro sebehodnocení dětí a jejich práce (Veličkovič, 2018).

Když se řekne název Dětské portfolio, vyplývá z toho, že jde o portfolio, které by mělo náležet dítěti. Opravdu ale tomu tak je? Stále se v praxi vyskytuje spíš fakt, že i když jde o dětské portfolio, z velké části jde o portfolio vedené učitelem.

Dětské portfolio je možné považovat za jedno z nejdůležitějších dokumentů v předškolním vzdělávání, co se týče dítěte. I když se nejedná o povinný dokument, lze říci, že jde o součást individualizované práce s dítětem v mateřské škole. Nicméně stále je na učitelích samotných, jak bude portfolio vypadat a co bude obsahovat. V zahraničí se vyskytuje dětské portfolio jako součástí jejich života. V portfoliou je totiž zachycen čas strávený v mateřské škole,

ale i v prostředí rodiny. Takováto práce s portfoliem je poté skutečným příběhem dítěte a jeho vývoje (Krejčová, Kargerová, & Syslová, 2015). V dalších podkapitolách bude uvedeno, jak se zapojuje dítě při práci s portfoliem, učitel a rodiče. Možná to ve skutečnosti není tak, jak si mnozí představují.

3.2 Práce s portfoliem – dítě

Jak je uvedeno výše, práce s portfoliem ze strany dítěte by mohla začít představením portfolia dětem. V úvodu záleží na tom, jak portfolio a práci s ním dětem předáme. Může se jim říct, že jde o knihu, kterou si budou v průběhu roku tvořit a plnit svými výrobky. Už úvodní motivace je velmi důležitá. Jako další by mohla být výroba titulní strany nebo hřbetu krabice či šanonu. Jako odlišný přístup se jeví myšlenka, že by portfolio bylo hlavně ve vedení dítěte. Tedy dítě by rozhodovalo, co do něj uloží, kdy do něj něco uloží a co se s ním dále stane.

V mateřské škole má dítě možnost mít portfolio ve své režii, organizované podle sebe. Dětem by mohl být poskytnut prostor pro práci se svým portfoliem. Když je to dětské portfolio, mělo by se k tomu i takto přistupovat. Za další je důležité se zamyslet nad tím, zda má dítě vůbec možnost ke svému portfoliu přijít, dosáhnout na něj. Jestli není uložení portfolií moc vysoko, zkrátka tak, aby na něj dítě nedosáhlo. Učitelé by měli zvážit, kde je uložení těchto portfolií ideální.

Když je to portfolio dítěte, tak by k němu mělo mít také přístup. Smysl v ukládání dětských prací do portfolia spočívá v tom, že dítě se může kdykoli rozhodnout a podívat se do svého portfolia, jak vyrobil své výrobky nebo pomůcky a také by mělo mít k němu přístup. Stejně tak by tomu mělo být u rodičů dětí, kteří by měli mít možnost do portfolií kdykoli nahlédnout a být tak v obraze s tím, co jejich dítě v mateřské škole dělá, jak pracuje (Kubíčková, 2008).

Dítěti by měl být dán prostor pro to, aby samo poznávalo a objevovalo nové jevy. Mělo by se zaměřit na to, aby dítě vytvářelo své vlastní hypotézy a vlastní názory. Dále by se mělo zaměřovat na to, zda jsou učitelky mateřských škol schopné adekvátně reagovat na to, jakým způsobem dítě získává své dosavadní zkušenosti. Především by si učitelé měli uvědomit svůj cíl, kam chtějí směřovat (Opravilová, 2016).

3.3 Práce s portfoliem – rodič

Zájem rodičů k práci s portfoliem může být mnohdy „kámen úrazu“. V praxi nebyla zatím možnost se setkat s tím, že by se rodiče nějakým způsobem na práci s portfoliem podíleli. Určitě je to ovlivněné mnoha faktory, zejména kvůli časovému omezení spousty rodičů dnešní doby. Na vzájemnou spolupráci by učitelé rodiče mohli připravit už na začátku.

Kratochvílová (2014) vybízí k tomu, že je rodiče třeba postupně připravovat a vést k práci s portfoliem. Je zřejmé, že rodiče z počátku na práci s portfoliem nebudou připraveni. Učitelé by neměli očekávat, že se všichni hned zapojí do tvorby portfolia. Měli by být ale trpěliví a postupně rodiče vést a učit zhodnotit pokrok jejich dítěte. Rodiče se pak postupně můžou podílet na výběru výrobků do portfolia, přidat materiály z domácího prostředí, zapojovat se do zhodnocení pokroku a výsledků dítěte (Kratochvílová, 2014). Poté se pak můžou domlouvat rodiče společně s učitelkou MŠ na další postup vzdělávání dítěte.

3.4 Práce s portfoliem – učitel

Ve školství je možné se setkat s různými učiteli a od toho se samozřejmě odvíjí i práce s portfoliem. Učitelce primárně portfolio slouží k hodnocení pokroků či výsledků dítěte. Práce učitelky spočívá i v ukládání diagnostických pokroků dítěte, ukládání záznamů a vedení rozhovorů s dítětem.

Práce učitele s portfoliem může být buď řízená (plánovaná) nebo spontánní. U **řízené činnosti** je to zejména hodnocení pokroku dítěte díky vstupní, průběžné a výstupní diagnostice, plánování dalšího vzdělávání dítěte podle výsledků z diagnostiky. Dále pak rozhovor s dítětem ohledně portfolia, rozhovor s rodičem a příprava individuálního plánu pro dítě. **Spontánní činnost** pak spočívá v tom, že učitelka pozoruje třídu a děti, a reaguje v té chvíli, kdy mají děti zájem o portfolio (Kratochvílová, 2014).

Tímto práce učitelky s portfoliem daleko nekončí. Spousta učitelek portfolio nějakým způsobem „upravuje“ na konci školního roku, kdy jsou zpravidla portfolia předávána dětem domů. To pojímá každá učitelka jinak. V praxi bylo možné vidět, že například všechno laminují a svazují do knihy, což může být zajímavý nápad. Naproti tomu je na to i jiný názor, že to není příliš ekologické všechno laminovat. Dále bylo možné vidět, že všechny výtvořky dětí dávají do velké papírové obálky, kterou si děti samy ozdobí a nalepí se na to jejich fotka. Určitě se každá práce učitelky s portfoliem liší a každá by si měla najít ten svůj způsob, který vyhovuje nejen jí, ale především je k užitku i dětem.

Informace o dítěti, které portfolio může poskytnout, jsou samozřejmě velmi cenné. Učitelé mohou systematicky sledovat vývoj dítěte, ale zároveň je portfolio může upozornit na problémy, které mohou být pozorovány, např. na jejich rodinnou situaci, schopnosti a nadání, zájmy, zdraví apod. (Veličkovič, 2018, s. 3). V následující podkapitole bude představeno učitelovo „přesvědčení“. Jde o určité předpoklady, které ovlivňují práci s dětmi. V této podkapitole bude pojednáno o tom, že učitelka mateřské školy nemusí být přesvědčena o důležitosti dětského portfolia. Více o učitelovu „přesvědčení“ bude prezentováno níže.

3.5 Učitelovo „přesvědčení“ (teacher's beliefs)

Beliefs je možné chápat jako přesvědčení, porozumění, předpoklady nebo výroky, které jsou považovány za pravdivé. Existují důkazy, že existuje jistá vazba mezi učitelovým „přesvědčením“ a úspěchem dítěte. Beliefs je klíčovým aspektem vnímání učebních situací učitelů a jejich výběru vyučovacích metod ve třídě. Beliefs však není lehkou definovaný pojem (König, 2012, s. 18). Dále je také uvedeno, že „beliefs“ ovlivňují naše cíle, emoce, rozhodnutí a naše reakce. Učitelovo přesvědčení hraje velkou roli ve vzdělávání (Fives, Gill, 2015, s. 1).

Učitel má samozřejmě nějaké profesní kompetence – profesní kompetence proto zahrnují objektivní profesní a vědomé „přesvědčení“. „Přesvědčení“ učitelů ovlivňuje i to, jak interpretují a vnímají situace při vzdělávání. Také ovlivňuje vyučovací a komunikační metody, které používají k reakci na tyto situace. Rozlišují se dvě oblasti učitelova „přesvědčení“:

- Přesvědčení o výuce a učení.
- Přesvědčení o profesním rozvoji.

První oblast se obecně zaměřuje na interakci mezi učiteli a žáky. Ve druhé oblasti přichází do popředí profesionalita učitelů, zejména její vliv na interakci mezi učiteli a žáky. Tyto oblasti jsou vzájemně propojeny, nikoli izolovány (König, 2012, s. 7 – 8).

Učitelovo „přesvědčení“ samozřejmě ovlivňuje učitele, respektive učitelku mateřské školy při práci s dětmi. Učitelovo „přesvědčení“ slouží jako filtr, díky němuž se koná určitá rozhodnutí a jedná se s druhými lidmi. Lze říci, že jde o určité předpoklady a očekávání, které jistým způsobem ovlivňují práci s dětmi. Učitelka mateřské školy nemusí být přesvědčena o důležitosti dětského portfolia, tudíž jí ani celé portfolio a práce s ním nemusí přijít vůbec důležitá. Od toho se může odvíjet celý přístup učitelky k této problematice, kdy učitelky mateřských škol ani nepřemýšlí nad tím, jak práci s dětským portfoliem změnit. Pokud je učitelka mateřské školy přesvědčena o tom, že to, jak doposud pracuje s portfoliem je

správná a nejlepší cesta, tak to samozřejmě ovlivňuje i celý tento přístup učitelky k dětskému portfoliu.

Shrnutí kapitoly:

Byla představena kapitola Dětské portfolio jako nevyužitý potenciál. Na začátku kapitoly bylo představeno, jaké má využití portfolio v mateřské škole dnes a jak by teoreticky mohlo být jinak využito. I když je to dětské portfolio, jde spíše o portfolio vedené učitelem. Stále se nedává takový prostor dětem, jaký by si zasloužily. Dětem by mohlo být poskytnuto své portfolio opravdu vést, rozhodnout se, co do něj dá, kdy to do něj dá a v jakých intervalech. Samozřejmě jako u každé činnosti s dítětem, je důležité dítě namotivovat ke každé činnosti. V další podkapitole bylo prezentováno, co je to dětské portfolio a jak ho vnímá zahraniční autorka Veličković (2018), která se ve svém článku dětskému portfoliu věnuje. Další podkapitola se věnuje tomu, jakou část při práci s portfoliem zaujímá dítě. Nabízí se tu pohled, kdy by mohlo být portfolio v plném vedení samotného dítěte. V dalších dvou podkapitolách bylo představeno, jak se zapojuje učitel a rodiče při práci s portfoliem. V poslední podkapitole byl prezentován pojem „Teacher’s beliefs“, což znamená učitelovo „přesvědčení“. Dále bylo uvedeno, že „beliefs“ ovlivňují cíle, emoce, rozhodnutí a reakce učitele. Učitelovo přesvědčení také hraje velkou roli ve vzdělávání. V následující kapitole bude představeno Dětské portfolio ve výzkumu.

4 DĚTSKÉ PORTFOLIO VE VÝZKUMU

V zahraničí byly provedeny výzkumy, které byly zaměřeny na dětské portfolio. V této kapitole budou ukázány příklady tří zahraničních výzkumů týkajících se této problematiky. V závěru byl přidán výzkum z tuzemského prostředí, kde byl proveden akční výzkum.

Nový Zéland

Dětskému portfoliu se věnují zahraniční autoři z Nového Zélandu. Jejich výzkum nese název *Early childhood portfolios as a tool for enhancing learning during the transition to school*, v překladu Dětské portfolio jako nástroj obohacující učení během přechodu do základní školy. Výzkum probíhal od roku 2005 do roku 2008. Cílem bylo nastínit učitelům mateřských škol a učitelům základních škol, aby lépe porozuměli tomu, co se děje v jiném sektoru vzdělávání. Například v Dánsku v r. 2002 poznamenali, že je nezbytně nutné, aby si učitelé byli vědomi toho, co se děje v ostatních školních prostředích. Během výzkumu zde popsali řadu problémů, jako je úzkost, nervozita, ale také nedostatek podpory, která dochází k dětem a rodinám. Je to způsobené kvůli nedostatečnému porozumění a komunikaci mezi těmito vzdělávacími sektory. Zatímco využití portfolií v mateřské škole Mangere Bridge začalo jako nástroj formativního hodnocení primárně pro učitele a děti, během několika let se to změnilo na nástroj pro děti, učitele a rodinu. Portfolia se stala produktem gramotnosti, zdrojem interakce a komunikace; spojení dítěte a rodiny mezi domovem a mateřskou školou a později domovem, mateřskou školou a základní školou. Dále v tomto výzkumu vyšly závěry, že využívání portfolií podporuje informovanost a rozvoj gramotnosti, protože děti „čtou“ multimodální texty obsažené v portfoliích, a to jak na začátku v mateřské škole, tak i ve škole. Portfolio na počátku vytvořilo způsob, jak překročit hranice z jednoho prostředí do druhého. Jedná se o změnu role ze zkušeného účastníka jakožto dítěte předškolního věku v nového nezkušeného účastníka ve třídě na základní škole. Portfolio se zabývalo touto změnou a také faktem, že dítě ovládalo své portfolio a mělo na starosti interakci s dětmi v nové třídě. Respondenti ve výzkumu uvedli, že portfolia ve všech jeho podobách závisí na vztazích mezi učiteli mateřských škol a učiteli základních škol (Petters et al., 2009, s. 1 – 11).

Srbsko

V Srbsku byl v r. 2016 proveden výzkum, který se nazýval *Preschool teachers' perspectives on the purpose of a child portfolio in the preschool curriculum: The case of Serbia*, v překladu: Pohledy učitelů mateřských škol na účel dětského portfolia v předškolním kurikulu:

Případ Srbska. Tato práce představuje analýzu různých přístupů k vytváření dětského portfolia a jeho účelu. V jejich výzkumu se zaměřili na pohledy učitelů mateřských škol na účel dětského portfolia. Zaměřovali se na jejich celkové postoje i na jejich názory na funkce a zkušenosti z tvorby portfolia. Výzkumu se zúčastnilo celkem 140 učitelů mateřských škol. Jako primární nástroj výzkumu použili dotazník speciálně upravený pro účel tohoto výzkumu. Výsledky výzkumu ukazovaly, že učitelé mají z hlediska svých postojů různé pohledy a názory o tom, jak využívat dětská portfolia. Při identifikování problémů s využitím dětského portfolia učitelé většinou popisují tu skutečnost, že účel portfolia není v kurikulárním rámci jasně definován. Návrhy učitelů, které potřebují pro svou podporu při tvorbě dětského portfolia, můžou být použity jako základ pro poskytování systematické podpory odborníkům. Obsahem by mohla být podpora v porozumění účelu a rozvoji portfolia (Krnjaja, & Pavlović-Breneselović, 2016).

Třetí výzkum, který si ukážeme, je také ze Srbska z r. 2018 a jeho název je Children portfolio in function of monitoring the development and progression of preschool child. V překladu to znamená Dětské portfolio ve funkci monitorování vývoje a pokroku dítěte předškolního věku. Portfolio jako metoda monitorování vývoje a pokroku dítěte je pozitivní způsob hodnocení a hodnocení práce dětí. Portfolio poskytuje nejen schopnost sledovat vývoj dítěte, ale umožňuje učitelům hodnotit jejich práci a také umožňuje, aby tento pokrok hodnotili i ostatní. Tato práce se zabývá problematikou vytváření portfolia. Portfolio, jeho tvorba a zpracování mohou mít mnoho výhod. Jednou může být, že umožňuje příležitost k reflexi. Proces tvorby dětského portfolia poskytuje na jedné straně vhled do jejich pokroku, ale na druhé straně i základ pro hodnocení a reflexi. Data ve výzkumu byla shromažďována z více zdrojů. Spolupráce s rodiči proběhla okamžitě po zápisu dítěte do mateřské školy. Většina údajů poskytuje přímý kontakt s dítětem, jeho pozorování při různých příležitostech, diskuse s ním a analýzu produktu jeho práce (většinou malby). V závěru vyplývá, že portfolio je zrcadlem učitelů, protože se nachází v oblastech monitorování vývoje a pokroku dětí, což je sebehodnocení a hodnocení ostatními. Sledování vývoje a chování dětí umožňuje učitelům systematizovat jejich dojmy, znalosti a pozorované vývojové změny, které se v něm odehrávají. Portfolio může pomoci učitelům poznat dítě a sladit jeho práci s jeho schopnostmi, zájmy, potřebami a pocity (Veličković, 2018).

Česká republika

V tuzemském prostředí byl proveden akční výzkum zaměřený na zavedení diagnostického portfolia do mateřských škol. Cílem tohoto výzkumu bylo objasnit problematiku dětského

portfolia v souvislosti pedagogické diagnostiky v prostředí mateřské školy. Dílčí cíle byly: popsat zkušenosti učitelek mateřských škol s dětským portfoliem, zavést diagnostické portfolio do praxe učitelek mateřských škol, a poslední cíl byl popsat změny, které se zavedením diagnostického portfolia souvisí. Akční výzkum byl rozdělený do pěti fází. První fází se nazývala Identifikace problému a plánování změny. V této fázi výzkumníci získali ucelený obraz toho, jakým způsobem učitelky pracují ve své praxi s diagnostickým portfoliem. Druhá fáze byla shromažďování a analýza získaných dat, ke které měli výzkumníci písemné reflexe učitelek mateřských škol o pojetí dětského portfolia. Třetí fáze byla interpretace získaných dat a následná příprava na změnu. Výzkumníci učitelky seznámili s novým návrhem diagnostického portfolia dítěte a na založení nového portfolia měli učitelky čas přes letní prázdniny. Čtvrtá fáze se nazývá Akce, což bylo zavádění změny. Cílem této fáze bylo zavést diagnostické portfolio do praxe. V závěru vyplývá, že celková forma, obsah i práce s portfoliem jsou ve všech devíti zkoumaných mateřských školách hodně odlišné. Pro zavedení těchto změn byl důležitý pozitivní postoj ze strany učitelek mateřských škol, spolupráce, dřívější zkušenost s dětskými portfolii, odvaha oprostít se od zasetého systému, ekonomické, prostorové a časové podmínky a v neposlední řadě zájem dalších osob na zavedení nového diagnostického portfolia (Syslová, Kratochvílová, & Fikarová, 2018).

Název práce Jméno autora, rok	Cíle	Metodologie: Metody Participanti	Hlavní výzkumná zjištění
Dětské portfolio jako nástroj obhacující učení během přechodu do základní školy. Petters, S., Hartley, C., Rogers, P., Smith J. & Carr M. 2009	Nastítnit učitelům mateřských škol a učitelům základních škol, aby lépe porozuměli tomu, co se děje v jiném sektoru vzdělávání.	Akční výzkum - Pozorování učitelů v MŠ a v nových učebnách. Rozhovory s novými učiteli, zástupci ředitelů a řediteli ve dvou místních školách. Rozhovory zaměřené na skupiny dětí ve věku do 5 let a od 5 do 6 let. Rozhovory s rodiči.	Využívání portfolií podporuje informovanost a rozvoj gramotnosti. Portfolia ve všech jeho podobách jsou vysoce závislá na vztazích mezi učiteli mateřských škol a učiteli základních škol.

<p>Pohledy učitelů mateřských škol na účel dětského portfolia v předškolním kurikulu.</p> <p>Krnjaja, Ž., & Pavlović-Breneselović, D.</p> <p>2016</p>	<p>Zjistit pohledy učitelů mateřských škol na účel dětského portfolia.</p>	<p>Dotazník</p> <p>140 učitelů MŠ</p>	<p>Nejvyšší procento odpovědí učitelů MŠ naznačuje, že portfolio obvykle slouží jako památka o jeho čase stráveném v mateřské škole.</p> <p>Většina učitelů MŠ uvedla, že největší přístup k dětskému portfoliu mají jejich kolegové (učitelé), následně děti a poté rodiče.</p>
<p>Dětské portfolio ve funkci monitorování vývoje a pokroku dítěte předškolního věku.</p> <p>Veličković, S.</p> <p>2018</p>	<p>Objasnit problematiku vytváření portfolia. Zjistit, jaká je jeho tvorba a zpracování.</p>	<p>Pozorování, diskuze s dítětem, analýza produktů dítěte.</p> <p>Děti v mateřské škole.</p>	<p>Portfolio je zrcadlem učitelů, protože se nachází v oblastech monitorování vývoje a pokroku dětí, což je sebehodnocení a hodnocení ostatními.</p> <p>Portfolio může pomoci učitelům poznat dítě a sledit jeho práci s jeho schopnostmi, zájmy, potřebami a pocity.</p>

<p>Zavedení diagnostického portfolia do praxe mateřských škol.</p> <p>Syslová, Z., Kratochvílová, J. & Fikarová, T.</p> <p>2018</p>	<p>Objasnit problematiku dětského portfolia v souvislosti pedagogické diagnostiky v prostředí mateřské školy.</p>	<p>Akční výzkum – shromažďování a analýza dat, interpretace získaných dat.</p> <p>Devět MŠ (Učitelky MŠ)</p>	<p>Celková forma, obsah i práce s portfoliem jsou ve všech devíti zkoumaných mateřských školách hodně odlišné.</p> <p>Důležitý je pozitivní postoj ze strany učitelů mateřských škol, spolupráce, dřívější zkušenost s dětskými portfolii, ekonomické, prostorové a časové podmínky.</p>
--	---	--	--

Tabulka č. 2 – Dětské portfolio ve výzkumu

Shrnutí kapitoly:

Tato kapitola byla zaměřena na dětské portfolio ve výzkumu. Byly vybrány tři výzkumy ze zahraničí a jeden z tuzemského prostředí. Z uvedených výzkumů vyplývá, že je zde vidět značný rozdíl mezi tvorbou portfolia v tuzemském a zahraničním prostředí. Prvním byl novozélandský výzkum. V závěru výzkumu vyplývá, že využívání portfolií podporuje informovanost a rozvoj gramotnosti, dále pak, že portfolia ve všech jeho podobách jsou vysoce závislá na vztazích mezi učiteli mateřských škol a učiteli základních škol. Další byl výzkum ze srbského prostředí, kde většina zkoumaných učitelů MŠ uvedla, že největší přístup k dětskému portfoliu mají jejich kolegové (učitelé), následně děti a poté rodiče. Další výzkum měl název Dětské portfolio ve funkci monitorování vývoje a pokroku dítěte předškolního věku. Tento výzkum se také odehrával v Srbsku. Závěrem tohoto výzkumu je zajímavý pohled, že dětské portfolio je zrcadlem učitelů. Poslední výzkum je z tuzemského prostředí, kde pro zavedení těchto změn byl důležitý pozitivní postoj ze strany učitelů mateřských škol, spolupráce, dřívější zkušenost s dětskými portfolii, ekonomické, prostorové a časové podmínky.

I. EMPIRICKÁ ČÁST

5 METODOLOGIE VÝZKUMU

V teoretické části bylo objasněno, co je to portfolio, jaké jsou typy, formy, funkce portfolioí atd. Dále bylo představeno, jaké je jeho využití v mateřské škole, což vyplývá i ze samotného názvu. V další kapitole bylo prezentováno, jakým způsobem pracují s portfolioem tři aktéři a to dítě, učitel a rodiče. A poslední kapitola byla věnována dětskému portfolio ve výzkumu, kde jsme k ukázce vybrali tři zahraniční autory. V empirické části byl zvolen kvalitativní design výzkumu. Tato kapitola má za cíl představit metodologii výzkumu, interpretovat vzniklé kategorie a prezentovat diskuzi.

5.1 Výzkumné cíle a výzkumné otázky

Hlavní cíl výzkumu:

- Objasnit, jaké je využití portfolio v mateřské škole.

Dílčí výzkumné cíle:

- Popsat, jakým způsobem využívá učitelka mateřské školy portfolio při práci s dětmi.
- Porozumět, proč učitelka mateřské školy využívá či nevyužívá dětské portfolio při práci s dětmi.

Z cílů nám vychází následující výzkumné otázky.

Hlavní výzkumná otázka:

- Jaké je využití portfolio v mateřské škole?

Dílčí výzkumné otázky:

- Jakým způsobem využívá učitelka mateřské školy portfolio při práci s dětmi?
- Proč učitelka mateřské školy využívá či nevyužívá dětské portfolio při práci s dětmi?

5.2 Participanti výzkumu

Výzkumný soubor byl tvořen učitelkami mateřských škol. Jednalo se o učitelky ze Zlínského a Olomouckého kraje. Výzkumný soubor tvořilo celkem devět participantek. Výzkumný soubor byl pro nás dostupný. Výběr participantek probíhal elektronickou formou, kde bylo předem dohodnuto, zda s realizováním rozhovoru participantky souhlasí. Dále jim bylo předem představeno, jakého tématu rozhovor bude. Participantky byly ve věku od 25 do 50 let. Jak už bylo zmíněno, všechny participantky jsou učitelky mateřských škol a všechny mají

vysokoškolské vzdělání v tomto oboru. Všechny učitelky učí v prostředí spíše menšího města v poměru k celorepublikovému měřítku.

5.3 Výzkumná metoda

Jak už bylo zmíněno, tento výzkum je kvalitativní a podle toho byla také zvolena metoda hloubkového interview. Interview bylo prováděno s učitelkami mateřských škol. Švaříček a Šed'ová (2014, s. 13) uvádí, že „...cílem rozhovoru je získat detailní a komplexní informace o studovaném jevu.“, což bylo i naším cílem.

5.3.1 Interview

Slovo interview pochází z anglického původu. Je to slovo *inter*, což znamená mezi a *view*, což znamená pohled. Výzkumná metoda interview tedy naznačuje, že jde o metodu „tváří v tvář“. Interview umožňuje zajít hlouběji do postojů participantů. Během interview je možné sledovat reakce participanta a podle toho poté podávat otázky. Na začátku je velmi důležité navázání dobrého vztahu a navození příjemné atmosféry. To poté ovlivňuje celé interview. V interview se kladou spíše otevřené otázky, protože zde jde o jakousi volnost, oproti dotazníku. My jsme zvolili hloubkové interview, které nám dalo úplnou volnost. Předpokládáme, že nám tato metoda přinese nové informace (Gavora, 2010, s. 136 – 137).

Cílem interview v kvalitativním výzkumu je zjistit, jak osoby vnímají svět kolem sebe, proto by interview mělo být hlavně o tom, že hovoří dotazovaná osoba. Často může přerůst i v tzv. monolog zkoumané osoby. V interview by měl být výzkumník opatrný na jazyk zkoumané osoby a používat ho stejně a v žádném případě nepoužívat vědecké nebo akademické výrazy (Gavora, 2010, s. 201).

Hloubkový rozhovor je nejčastěji využívanou formou rozhovoru. Zpravidla je v tomto rozhovoru jeden badatel a jedna dotazovaná osoba. V hloubkovém rozhovoru je použita forma otevřených otázek, díky kterým se snažíme porozumět a pochopit pohledy a názory dotazovaných osob. Badatel může vycházet z předem připraveného seznamu otázek a témat, díky kterým se v rozhovoru lépe orientuje (Švaříček, & Šed'ová, 2014, s. 159 – 160).

5.4 Vstup do terénu

Vstup do terénu proběhl v prosinci, kdy proběhlo první setkání s participantkou výzkumu. Jelikož šlo o učitelky mateřských škol, většina interview proběhla v prostředí mateřské školy, zpravidla po jejich pracovní době. Po předchozí domluvě si participantky většinou

vybraly právě mateřskou školu, jako místo, kde chtějí realizovat interview. Nejdříve byly participantky seznámeny s konkrétními požadavky výzkumu. V rámci výzkumu byly participantky obeznámeny o tom, že se bude interview nahrávat a vyjádřily tak souhlas. Zároveň byly vždy informovány o jejich anonymitě. Na realizované interview nebyl předem vymezený čas, ale participantky byly seznámeny s tím, že interview může trvat zhruba 40 minut. Se všemi rozhovory byl proveden tzv. transkript a později byla provedena analýza pomocí metody otevřeného kódování.

5.5 Analýza dat

Při analýze získaných dat byla využita metoda otevřeného kódování, kterou nám objasnili Švaříček & Šed'ová (2014). Po získání interview s učitelkami mateřských škol byly jednotlivé rozhovory nejdříve přepsány, poté proveden tzv. transkript. Následně byly rozhovory několikrát přečteny a poté kódovány. Text byl rozdělován podle významu na různé části a těmto částem byly přidělovány názvy. Pomocí těchto kódů byl vytvořen seznam, ve kterém byly spojovány vzájemné souvislosti mezi kódy a vzájemný význam. Následně se systematicky dávaly dohromady. Z toho vznikly jednotlivé kategorie a podkategorie, které byly upravovány, aby vznikla jejich konečná podoba. V následující podkapitole jsou představeny jednotlivé vytvořené kategorie, podkategorie, jejich interpretace a souhrn výsledků.

5.6 Interpretace dat

Na základě metody otevřeného kódování a systematizování vzešlo několik kategorií a podkategorií, které představují, jak je portfolio využíváno v mateřské škole. Dále jakým způsobem využívá učitelka mateřské školy portfolio při práci s dětmi a proč učitelka využívá či nevyužívá dětské portfolio při práci s dětmi. Z realizovaných interview vznikly následující kategorie a podkategorie:

- Portfolio v režii učitele
- Portfolio jako nástroj pro učitele
 - Portfolio jako diagnostický nástroj
 - Portfolio jako nástroj pro konzultaci s rodičem
 - Portfolio jako informační nástroj
 - Portfolio jako nástroj k hodnocení
- Nezájem rodičů o portfolio
- Dítě je pouze tvůrcem

- Konec portfolia spojen s koncem školního roku

Tyto uvedené kategorie a podkategorie jsou vysvětleny v následujícím textu, kde budou názvy kategorií použity jako názvy podkapitol. Ve vytvořených kategoriích je možné vidět, v čem se liší přístup k dětskému portfoliu ze strany učitelů. Dále pak v čem je jejich přístup velmi podobný. V každé této podkapitole jsou zmiňovány i výroky učitelek, které jsou označeny číslicemi 1 – 9 a k nim písmeno U (učitelka).

5.6.1 Portfolio v režii učitele

První kategorií, která z analyzovaných textů vznikla, je kategorie s názvem *Portfolio v režii učitele*. Z názvu vyplývá, že i když se nějakým způsobem dítě zapojuje do práce s portfoliem, stále je ve větší části zapojena učitelka, která má tyto portfolia dětí pod svým dohledem, jak některé učitelky doslova uvedly:

1U: „*To musí být pod ochranou, to je osobní portfolio dítěte, to nejsou volné papíry na kreslení, takže k tomu i takto přistupujeme, že to je viditelné, ale na horní polici.*“

4U: „*...musím nad tím mít aspoň dohled, aby to nezničily úplně.*“

8U: „*... je to vlastně střeženo, mám k tomu přístup opravdu jen já a rodič. A to dítě vlastně k těm svým výrobkům.*“

Můžeme zde vidět, že je určitým způsobem na dítě koukáno jako na hrozbu, která může zničit a znehodnotit portfolio. Možná by učitelé mohli dát dětem více důvěry a věřit jim, že nechtějí všechno jen zničit, ale vytvářet.

5U: „*...spíš jakože nějak porovnáme, aby tam ty papíry nebyly jen tak ledabyle.*“

7U: „*...tak to potom do toho trochu zasahujeme, protřídíme to. Co vidíme, že opravdu jako ...tak to trochu třídíme.*“

U těchto dvou výpovědí vidíme, že tu jde o lehké zasahování, kdy učitelky svým způsobem kontrolují, zda to tam ty děti nestrčily „jen tak“ a například neskrčily své výrobky. To se samozřejmě může stát, hlavně i u mladších dětí, které s manipulací s portfoliem nemají tolik zkušeností. V této situaci učitelé mohou dítěti pomoci a ukázat, jak s ním manipulovat, aby si ho neponičily apod. Zároveň je stále vést k samostatnosti a samostatnému rozhodování.

V souvislosti s vedením portfolia učitelem vyplývá i to, že učitelé rozhodují o tom, co se ukládá do portfolia. Učitelky kladly velký důraz na to, že v obsahu portfolia mají úplně všechno, co se týká dítěte. To znamená veškeré jeho práce, výrobky, materiály, pracovní a

grafomotorické listy, zkrátka vše, co se k samotnému dítěti vztahuje nebo, co bylo jeho výtvorem. Zde jsou příklady úryvků z realizovaných interview:

1U: „*Myslím si, že tam patří veškeré práce, všechno, co se vztahuje k tomu dítěti samotnému...*“

2U: „*Ano úplně všechno tam dám.*“

4U: „*Dávám tam všechno, akorát to mám rozdělené na tu výtvarku, jinak tam dávám všechno.*“

5U: „*Úplně všechno.*“

9U: „*Tak portfolio máme pro děti takové, že tam sbíráme všechny práce dětí.*“

Po položené otázce, co je obsahem portfolia většina učitelek odpověděla podobně. Jak můžeme vidět, v těchto výrociích učitelek je kladen velký důraz na to, že do portfolia dávají všechno, všechny práce dětí. Dokonce šlo i o volnou kresbu dětí, popřípadě i kresby z domova apod. Na druhou stranu, mohli jste si všimnout, že se učitelky hodně vyjadřují, že to tam dávají ony samy. Dále se v interview učitelek mateřských škol se objevovaly odpovědi týkající se uložení materiálů a výrobků dítěte. Ve většině z nich se vyskytovaly právě šanony, které učitelky používaly pro ukládání výrobků. Jednotlivé výroky můžeme vidět níže:

1U: „*Máme je ve třídě v krabici, takový šanon a tam vlastně sbíráme ty všechny věci.*“

4U: „*Máme šanony, kde shromažďujeme všechno, tam máme výtvarky... Takže my to máme teda rozdělené jakoby takto, ty výtvarky máme v šanonech a potom ty pracovní...*“

5U: „*...takové šanony, kde má vlastně dítě své jméno. A tam si zakládají vyloženě výtvarné věci, ...mají to v dosahu očí, v dosahu, aby na to dosáhly.*“

7U: „*Máme to v jedné velké složce s jejich značkou... Je to prakticky klasický šanon.*“

Dalším doplněním může být, že děti mají k dispozici i eurosložky, se kterými samy pracují. V další výpovědi můžeme vidět, že se zde už více zapojily děti, které si to musí samy zakládat. Učí je už od začátku pracovat plnohodnotně se svým portfoliem, což můžeme vidět níže:

6U: „*Tak my máme portfolia takovým způsobem, že to máme tady v těch šanonech, kde teda jsou eurosložky a tam se vlastně zakládají nějaké výtvary dětí... máme to tady vlastně od začátku, děti se s tím postupně učí pracovat.*“

Je možné říci, že běžným ukládáním materiálů dítěte je šanon, který využívá většina z dotazovaných participantek. V posledním výroku učitelky je možné vidět, že tu jde i o náznak vedení dítěte jeho portfolia, což není obvyklá situace, ve většině případů jsme se setkali s tím, že šlo o ukládání a vedení učitelem.

7U: „...samozřejmě, když vidíme, měli jsme tu pár dětí, které si tam dávaly opravdu každou čárečku, tak to potom do toho trošku zasahujeme, protřídíme to.“

Zajímavý je poslední výrok učitelky, kde učitelky dávají dětem prostor pro to, aby si výrobky ukládaly samy do svých portfolií. Nicméně se to nevyhne zásahu učitelek, které podle jejich slov třídí portfolia a zasahují do těch, která se jim zdají přeplněná, nebo jejich obsah se jim nezdá důležitý pro uschování. Co když je to ale důležité pro dítě?

Když se měly učitelky mateřských škol zamyslet na negativy nebo nevýhodami portfolia, většina z nich uvedla právě časovou náročnost. Často tím bylo myšleno ukládání materiálů do portfolií. Proč tedy nevymyslet způsob, jak si tuto náročnost ulehčit tím, že zapojíme i samotné děti? V následujících ukázkách můžeme vidět, jak se k tomu vyjadřují učitelky.

2U: „Protože ono zařadit to tam několika dětem je náročné.“

„Je pravda, že je to pro učitelku navíc práce.“

„... ale nemají na to čas, myslím tím, když máte větší počet dětí.“

8U: „...tak je to třeba časově a mentálně náročné...to je jakoby u všeho, když s něčím pracujete tak potřebujete čas a získávat další zkušenosti a poznatky, abyste dokázala všechno okolo toho dítěte reagovat a zpracovat.“

Setkáváme se zde i s výrokem, že je portfolio „práce navíc“. U druhé výpovědi můžeme vidět, že učitelka to bere jako součást života. Objevuje se mnoho názorů, které naznačují změnu obsahu práce učitelky mateřské školy. Například, že zde došlo k větší administrativní činnosti a jak tato změna může ovlivnit práci s portfoliem, se podívejme u výpovědi níže:

5U: „Myslím si, že fakt kdyby měly ty učitelky více času a nezabývaly se tím, dalšími věcmi, třeba administrativními, což se teď docela dost vyskytuje. Tak si myslím, že by to bylo určitě na jiné úrovni.“

3U: „Kdyby to snížili na menší počet dětí ve třídě, tak si myslím, že by to bylo lepší. Vůbec se nedivím, že ty učitelky vůbec nestíhají.“

6U: „...jako může být někdy časově náročné, než do těch 24 portfolií člověk něco naskládá.“

Zde vystupuje názor, že časovou náročnost a povolání učitelky ovlivňuje i počet dětí ve třídě. Něco na tom určitě bude. Je jasné, že je to rozdíl, když máme ve třídě 10 dětí nebo třeba 29 a od toho se může odvíjet i práce s portfoliem. Je ale důležité se pozastavit nad tím, co je ovlivnitelné a co ne a snažit se spíše dělat něco pro to, co se dá ovlivnit. Stejně tak to můžeme vidět u třetí výpovědi, kde je názor podobný.

5U: *„Já si myslím, že je, ale zas je potřeba mít na to ten prostor a čas.“*

5U: *„...takže bud' budeme muset trošku zvolnit, nebo vymyslet ještě nějakou jinou formu, kam to založit ty další věci.“*

3U: *„A je pravda, že potom se řeší i prostory, kde všechno uskladnit, ty obrázky výtvary. Ale je pravda, že když děláme nějaké prostorové výrobky třeba z přírodnin, tak jim to dávám hned domů, to neskladujeme...prakticky ani prostorově to nejde.“*

Nejenže je poukazováno na časovou a prostorovou náročnost, ale je poukazováno i na to, že to ovlivňuje vybrané činnosti s dětmi. Jak můžeme vidět u druhé výpovědi uvedené výše, nedostatek prostoru pro ukládání ovlivňuje výběr činností, což pravděpodobně nebude úplně správné. Je jasné, že některé mateřské školy nemají tolik prostoru, ale abychom kvůli tomu nemohli s dětmi dělat potřebné aktivity, nebo činnosti se zdá být poněkud smutné.

9U: *„No tak samozřejmě časově náročné to je, protože to musíte tvořit, dávat to do těch šanonů, zakládat to do počítače, náročné je to třeba i na materiál. Takže i finančně...“*

Práce s portfoliem je časově a prostorově náročná, otvírá se nám zde i finanční náročnost, kdy je potřeba nějaký materiál pro zpracování atd. V této souvislosti tedy vyplynulo i to, že je práce s portfoliem spojená i s časovou, prostorovou a finanční náročností. Otázka je, zda to může odrazovat učitelky při této práci nebo zda to berou jako součást své práce. Měli bychom se možná pozastavit nad tím, proč je to tak časově náročné. Zda není někoho, kdo by s tím mohl pomoci. Co třeba samotné dítě? Jde tady o portfolio dítěte, co tedy zapojit více dítě při práci se svým portfoliem? V další kategorii se podíváme více na to, jakým způsobem může učitelka mateřské školy portfolio dále využít.

5.6.2 Portfolio jako nástroj pro učitele

Další kategorie, která má čtyři podkategorie, nese název *Portfolio jako nástroj učitele*. Z této kategorie nám vznikly čtyři dílčí podkategorie, které mají názvy *Portfolio jako diagnostický nástroj*, *Portfolio jako nástroj pro konzultaci s rodičem*, *Portfolio jako informační nástroj* a poslední podkategorie *Portfolio jako nástroj k hodnocení*. Ve výpovědích se objevovaly výroky typu, že portfolio je pro učitelku nástroj. Konkrétní výrok můžeme vidět níže:

7U: „*A dá se i diskutovat s dětmi nad tím, s rodiči, je to takový krásný nástroj.*“

5.6.2.1 Portfolio jako diagnostický nástroj

Co se týče portfolia jako nástroje, tak ve výpovědích převažovala diagnostika, můžeme tedy říct, že jde o *Portfolio jako diagnostický nástroj*. V následujícím odstavci můžeme vidět interpretační výroky učitelek o využití diagnostického portfolia:

2U: „*Taky je to ještě diagnostika, kterou vlastně já využívám. Ke každému dítěti tu mám složku a v té složce jsou záznamy o zařazení do školky,...*“

3U: „*Ano to mám zase zvlášť složku, kde je všechno, jako evidenční list, školní papíry i ta diagnostika.*“

5U: „*Určitě, může to sloužit i jako diagnostický nástroj...*“

8U: „*Potom ještě vlastně máme diagnostické portfolio.*“

V uvedených výrocih můžeme vidět využití diagnostiky, nebo portfolia jako diagnostického nástroje. Jeho obsahem bývají záznamy o zařazení do školy, evidenční listy, hodnotící záznamy apod. Mohli bychom tedy říci, že jde o diagnostiku, která se v mateřských školách běžně vyskytuje, ale má podobu portfolia. Tedy nějaké složky, do které se tyto materiály ukládají, a následně se s nimi nějakým způsobem pracuje. Z těchto úryvku je patrné, že v hlavní roli diagnostického portfolia je učitelka, která s ním pracuje. Dítě je zde tedy nějakým tvůrcem, jehož výtvoři jsou obsahem portfolia. V následujícím výroku můžeme vidět, kdo další, kromě učitelky a dítěte, může portfolio, jako nástroje, využít:

1U: „*...samozřejmě slouží studentům, kteří to rádi zkoumají a vytahují si třeba materiály k diagnostice kresby a různé materiály a zkouší si třeba diagnostikovat dítě. Nebo jsme i posílali typickou kresbu dítěte do pedagogicko-psychologické poradny, nebo pro psychiatrické vyšetření. Tak i tam jsme posílali část portfolia...*“

Zde se nám může otvírat další oblast, kdy portfolio nemusí nutně sloužit jen dítěti, učitelce a rodičům, ale může najít i další využití. Jak vidíme v úryvku, učitelka zmínila i studenty,

odborníky v pedagogicko-psychologické poradně, nebo psychiatrické vyšetření. Využití portfolií je tedy široké. Pojdme se podívat na další výrok učitelky:

4U: „...ještě bych v rámci toho portfolia zmínila diagnostika...A tam je třeba kresba postavy září, leden a tak, tam jsme jim ty pokroky ukázaly vyloženě, jakože i napsaný rok, datum... Tak to je pro nás teď to hlavní, ten diagnostický nástroj no.“

Zde vidíme i pravidelnost v užívání portfolia jako diagnostického nástroje. Také je zde patrné, že se diagnostika často schyluje k diagnostice kresby nebo malby, konkrétně bývá častá kresba postavy. V této podkategorii můžeme vidět důležitost portfolia jako diagnostického nástroje. Je portfolio jen nástrojem k diagnostice? V následující podkapitole můžeme vidět další využití portfolia jako nástroje, a to při konzultaci s rodičem.

5.6.2.2 *Portfolio jako nástroj pro konzultaci s rodičem*

Další podkategorie, která nám vykrystalizovala, byla *Portfolio jako nástroj pro konzultaci s rodičem*. Jedná se o část, kde se dozvíme, jakým způsobem učitelky mateřských škol zapojují rodiče do existence portfolia a do jeho využití. Rodiče se při této příležitosti mohou seznámit s tím, co to portfolio je a jak vlastně vypadá. Podívejme se na následující úryvky:

3U: „Spíš když máme s rodiči třeba v pololetí sezení, kdy se rozhoduje, kam na školu půjdou, tak mám třeba také to portfolio u sebe, třeba ty pracovní listy a třeba se bavíme o tom, zda je potřeba něco zlepšit nebo ne....“

4U: „Pracujeme s tím, když je třeba nějaká konzultace s rodiči, tak jim to vezmeme a ukážeme jim pokrok toho dítěte. Nebo když sami rodiče si to vyžádají, ale většinou asi ne...“

8U: „No vlastně při konzultacích s rodiči využíváme jakoby to diagnostické, protože se posadíme a řekneme si o tom dítěti, takže vlastně vycházíme tady z toho diagnostického portfolia.“

U druhého úryvku si můžeme všimnout, že zde učitelka naznačuje, že rodiče o portfolio nejeví příliš velký zájem. Většinou tedy portfolio bývá zdrojem zapojení rodičů do práce s portfoliem. Otázkou je, proč portfolio stále rodiče ve větší míře nezajímá nebo proč je to nezaujalo? V dalším úryvku od stejné učitelky můžeme vidět, jak odpověď z předchozí ukázky doplnila:

4U: „Strašně málo, my jsme vlastně teďka zavedli konzultační hodiny. Třeba u nás u předškoláků fakt byl o to zájem...“

5U: „*No teďka je vlastně období, kdy my máme s rodičema konzultace... S rodiči pak konzultujeme to dítě. Na jaké úrovni je, co je potřeba ještě dohnat, dopilovat. V čem je třeba výborné, co zvládá.*“

Tady vystupuje skutečnost, že rodiče předškoláků o portfolio jeví zájem, jelikož chtějí vědět, jak na tom jejich dítě je. V rámci toho učitelky rodičům nabídly konzultace, což jim zdá se vyhovuje. Mají zde přehled o jejich dítěti, mohou vidět, co dítě zvládá a v čem má třeba ještě menší mezery, dá se říct, že díky portfoliu mají možnost vše dohnat. V této podkategorii jsme otevřeli další oblast a to informování. Mohli bychom říci, že konzultace slouží k informování rodičů o jejich dítěti, což nám nastiňuje další oblast, a to *Portfolio jako informační nástroj*.

5.6.2.3 *Portfolio jako informační nástroj*

Další vzniklou podkategorií je *Portfolio jako informační nástroj*, o této podkategorii můžeme říct, že úzce souvisí s předchozí podkategorií. Portfolio dává určité informace, konkrétně o dítěti. Jsou to informace o jeho vývoji, o tom, co dítě zvládne nebo v čem je třeba trochu přidat. Když se učitelé podívají zpětně do portfolia, mohou vidět i určitý progres toho, čeho dítě dosáhlo a jak probíhal jeho rozvoj v určitých oblastech.

2U: „*Tady třeba vím, kde se mi děti zlepšily, kde jim to dělalo problémy...Takhle si člověk třeba myslí, že dítě neudělalo pokrok. Ale potom si sednu k té knížce s dítětem, a dozvím se, co se během toho pololetí naučilo...*“

3U: „*A tady po měsíci už vidím, kolik toho to dítě zvládlo.*“

4U: „*No u mě to má ten význam jakoby ten diagnostický a informační, že vidím, když v září nastoupilo do té třídy, tak udělá úplně jiný výrobek, jiný grafomotorický list než udělalo na začátku.*“

Někdy se může zdát, že učitelé něčeho nedosáhli, v ničem dítě neposunuli, může se zdát, že práce učitele v mateřské škole je zbytečná a nejsou viditelné žádné výsledky. Potom se ale podívají do portfolia konkrétního dítěte a vidí ten úžasný přehled, co všechno dítě už zvládlo. Vidí, jak na tom bylo na začátku a jak na tom je dnes. Určitě s informováním souvisí i posouzení toho, jak jsem se zlepšil, co jsem dokázal atd. Vykrytalizovala nám další podkategorie, která nese název *Portfolio jako nástroj k hodnocení*.

5.6.2.4 *Portfolio jako nástroj k hodnocení*

Další podkategorií, která vznikla, je *Portfolio jako nástroj k hodnocení*. Jde tedy o nějaký nástroj sloužící jak k evaluaci učitelky, tak i dítěte. Je možné se zpětně podívat, co se s dětmi dělalo a jaký je jejich pokrok. To dokládá i výpověď učitelky:

7U: „*Nástroj k evaluaci jak dítěte, tak mě samotné, protože taky můžu vidět zpětně, co jsem s těmi dětmi dělala, co jsem dělala méně, co jsem dělala naopak více, co bych tam měla víc zařadit. Takže funguje to i jako takové sebehodnocení...Je to i nástroj sebehodnocení mě.*“

9U: „*...potom to zhodnotíme v pololetí a na konci školního roku.*“

Zajímavé je, že to může být nástroj k hodnocení jak učitelky, tak dítěte. Učitelka zde může vidět, co s dětmi dělala za činnosti, jak se jim to dařilo nebo třeba nedařilo. U této výpovědi spíše vidíme, že je zde kladen větší důraz na sebehodnocení učitelky a ne dítěte. U další výpovědi, kterou máme níže, můžeme vidět, že tady jde o hodnocení samotného dítěte, což by určitě také mělo být součástí.

8U: „*...jakoby zhodnotíme, ale co je časté, nebo spíš jako denní, tak to jsou vizualizované jakoby hodnocení, kdy jako dítě hodnotí samo při práci, při řízené kolektivní činnosti...*“

8U: „*Ono vlastně sebe hodnotí neustále, když něco chce zkusit, jde neustále do stejné činnosti, kterou opakuje, až dokud ji zvládne natolik, že ho to přestane bavit a přejde k další činnosti...ale myslím si, že děti v předškolním věku to spíš mají prožívat a vnímat to sociálně, že teď namalovalo obrázek než porovnání toho, co bylo předtím, spíš co je teď.*“

Je zde zajímavý názor na to, že není až tak důležité, aby si dítě hodnotilo svou práci nebo svůj pokrok, spíše je zde kladen důraz na to, aby dítě prožívalo přítomnost a ne to, co dělalo v minulosti. Samozřejmě každá práce s sebou nese své výhody i nevýhody, teď jde akorát o to, která strana více převyšuje. V další kategorii se podíváme na to, jakým způsobem se do práce s portfoliem zapojují rodiče. Nebo se nezapojují vůbec? V průběhu výzkumu jsme se setkávali spíše s tím, že rodiče nejevili příliš velký zájem o dětské portfolio, na podrobnosti se podívejme níže.

5.6.3 Nezájem rodičů o portfolio

Tato kategorie má název *Nezájem rodičů o portfolio*, jmenuje se tak proto, protože častou výpovědí učitelek bylo, že se rodiče nijak nezapojují do práce s portfolioem. Vyplývá z toho, že o portfoliou ani nic moc neví, neví, jak s ním pracovat a pomalu ani, co obsahuje. To se mění v době konzultací, kde učitelky poprvé vytahují před rodiči portfolio dítěte, o čemž budeme mluvit níže.

1U: „*Někteří to berou tak, že si řeknou: „Proč ty „krámy“ taháš domů?“*
„Což mi připomíná, že jeden chlapec mi sdělil, že jeho portfolio dala jeho maminka někam na skříň, kde není vidět a že ho to dost mrzelo.“

U této výpovědi můžeme vidět následek toho, když o portfoliou rodič nic neví a nejeví o něj zájem. Možná ani neví, co to pro dítě znamená. Je jasné, že to pak děti mrzí, když jejich rodiče dají jejich výtvor někam na stranu, kde není vidět.

1U: „*Vím, že někteří rodiče to dělají tak, že si vyberou některé z těch obrázků, nějaké oblíbené nebo pěkné a zarámují si to a mají s tím vyzdobený byt.“*

Zde už vidíme příjemnější část, kdy si rodiče třeba vyberou nějaké obrázky z portfolioa a ozdobi si tím jejich byt, což si myslím, že může být příjemná zpětná vazba, a to jak pro učitelky, tak pro dítě.

3U: „*Osobně jakože zájem ty rodiče moc nemají. Málokdo přijde a zeptá se, jak se dítěti daří... Tak já si myslím, že všichni mají všeho moc a prvotně jim ta školka slouží k tomu, že chodí do práce a mají to dítě kam dát.“*

Zde vidíme názor učitelky, která si myslí, že zájem o portfolio rodiče moc nemají. Dokonce, že jim mateřská škola slouží jen jako hlídání jejich dětí. Je pravda, že je stále možné se setkat s tím, že mateřská škola není považována za vzdělávací instituci, ale za místo, kde si děti jen hrají a čekají na to, až si pro ně přijdou jejich rodiče. Učitelky se ale snaží, aby právě prostřednictvím hry dítě přicházelo na něco nového. Je to právě prostřednictvím hry, aby to děti bavilo a bylo to pro ně zajímavé a poutavé.

5U: „*Určitě se zajímají, ale oni to vlastně vidí na nástěnkách. Když uděláme pracovní list, dáme ho na nástěnku, rodiče si ho můžou prohlídnout, a už je vlastně jejich volba, jestli si to prohlédnou nebo ne.“*

6U: „*Vůbec, abych řekla pravdu... ale že by někdo přišel a vyloženě to chtěl vidět, tak to se mi ještě nestalo.“*

Ve výše zmíněných úryvcích můžeme vidět, že rodiče sice mají nějaké povědomí o tom, že to portfolio jejich dítěte tam je, ale nemají příliš velkou potřebu se o něj nějak dál zajímat. Možná jim to učitelé nemůžou mít za zlé, pokud se nebudou snažit je nějakým způsobem zapojit a seznámit je s portfoliem.

7U: „Protože když oni si přijdou pro dítě tak je kolikrát nenapadne, si vzít a podívat se do toho portfolia...Pro rodiče je to druhořadé.“

9U: „I rodiče, někteří, někteří se zapojí, někteří ne.“

Stejně jako u dětí, i u rodičů je jejich přístup individuální, tak to funguje skoro všude. Můžeme brát také v potaz měnící se a zrychlenou dobu, kdy rodiče nemají tolik času, kolik mívali možná dříve. Dochází k upřednostňování kariéry a práce. Stále je ale možné rodiče nějakým způsobem zapojit hned při vstupu dítěte do mateřské školy. Může se jim hned představit, s čím se bude pracovat a jak by se mohli zapojit oni. Například přidat nějaké materiály i z domácího prostředí, určitě by vzrostlo portfolio nejenom na kvalitě. Další kategorie představuje, jak se do tvorby portfolia zapojuje dítě.

5.6.4 Dítě je pouze tvůrcem

Kategorie s názvem *Dítě je pouze tvůrcem* souvisí s tím, jak se dítě zapojuje do práce s portfoliem. Dítě je bráno spíše jako tvůrce výrobků a materiálů do portfolií nebo se děti zapojují tím způsobem, že své výrobky do portfolia ukládají po svolení jejich učitelky. Často ale portfolio dítěte není ani v jeho úrovni uložené, tudíž si samo své výrobky do portfolia nemůže uložit. Následující výroky učitelek ukazují, jakým způsobem učitelky zapojují děti.

2U: „Děti se třeba podílí tím, když mají například básničku, tak ony ví, že je to pro ně a ony si chtějí do toho něco nakreslit do té básničky. Nakreslí tam například něco, co je obsahem té básně. Takže určitě se podílí. Podílejí se na tom, že to se mnou i dělají. To je baví nejvíc. A zařazují si ty listy samy.“

3U: „Oni teďka už dělají více ty pracovní listy, takže oni sami si to sem zakládají...ale oni si sednou a založí si to tam a jsou rádi za to.“

Vystupuje zde názor, že by děti měly být rády za to, že se jim umožní si své výrobky uložit do svého portfolia. Což je trochu paradox, když jde o jejich portfolio. Ale je zde jasné, že učitelé stále přemýšlí nad portfoliem jako nad majetkem učitelek a jehož tvůrcem je vlastně dítě. Jde tedy o dětské portfolio, které vlastně dítěte není. Můžeme to vidět i u následujících výpovědí učitelky:

4U: „*No oni se podílí tím, že si to vytvoří. Ten výrobek vlastně a jak říkám, vedeme je k tomu...Jakože oni si to tam takto dají a hotovo no.*“

5U: „*Oni mají za úkol si to vždycky sami založit, ale musíme jim vždycky připomenout, do kterého. .. ale jinak si to všechno organizují samy, my jim to akorát rozdáme, ale oni už si to tam samy založí.*“

Je zde ale vidět alespoň malý posun, kdy to neukládají učitelky, ale děti samotné. Bývá k tomu i přizpůsobené uložení portfolií v úrovni dítěte, aby na něj dosáhlo a mohlo s ním manipulovat. Další výpovědi nám ukáží, jak by mohla být pojímána teorie portfolia dítěte, kdy je v hlavní režii dítě.

6U: „*Ti si to tam dávají sami, s tím...tak oni si to vezmou třeba tam na ten gauč a třeba si s tím začnou listovat, povídají si o tom, co tam všechno mají, takže mají takovou nějakou svoji vnitřní potřebu nebo jako tendenci si to vzít.*“

Častou otázkou v interview bylo, kdo rozhoduje o tom, co se stane součástí portfolia. Na to učitelky odpovídaly následovně:

6U: „*Ty děti si můžou sami, když si něco vyrobí, vlastně z vlastní iniciativy, co s tím, jo že vlastně jestli to jde do toho portfolia...Takže toto necháváme opravdu jako sto-procentně bych řekla na nich.*“

7U: „*Do těch portfolií většinou si dítě samo zařadí, co mu přijde vhodné...To je na jejich vlastním rozhodnutí.*“

Můžeme zde vidět rozvíjení samostatnosti u dětí, které si rozhodují samy o tom, co dají do svého portfolia. Určitě je to vede k samostatnosti a k vlastní iniciativě, jak uvedly samotné učitelky.

6U: „*...ty děti mají tu svoji vlastní iniciativu Si to prohlížet, jo, ty starší mají větší iniciativu, že jdou podívat se, co tam mají, porovnávají si to, komunikují, jakože s ostatníma o tom o těch výtvorech.*“

V souvislosti se samotným dítětem nám v rozhovorech vyplývalo i to, že mají děti ke svému portfoliu i nějaký emoční vztah. Objevují se zde výroky, že práce s portfoliem děti baví, dělá jim radost, vyvolává to v dítěti pocity štěstí, což si myslím, že je pozitivním motorem pro učitelky, které si možná občas neví rady, nebo si nejsou jisté, zda práce s portfoliem má smysl. V této kapitole uvidíme příklady a názory učitelek, které jsou důkazem toho, že to má smysl.

2U: „...a ony jsou rády, že si to tam můžou zařadit samy.“

4U: „Pak i pro ty děti, tak ony z toho mají taky radost, že si tam dávají ty výrobky, potom v červnu si je odnesou. Tak jsou z toho úplně šťastní.“

Zde vidíme i to, že jsou děti šťastné z toho, že si své portfolio mohou odnést domů a pochlubit se svým rodičům, co všechno za ten rok stihly, v čem se posunuly a co všechno dokázaly.

4U: „...strašně je to baví, když si to tam dávají.“

6U: „Děti mají strašně rádi, když je něco prostě jejich, když si to můžou vzít, vlastně ohmatat, jsou to jejich výrobky, takže tím, že je to pro to dítě, to je podle mě to nejdůležitější.“

Nejenže děti rády ukládají své výrobky do svého portfolio, ale také je to pro ně velikou motivací. Moc dobře ví, že se o něj musí starat, ukládat do něj věci, pečlivě schovat. Vede je to také k tomu, že můžou začít přemýšlet nad tím, že vše má svou hodnotu a vše stojí nějaké úsilí a pokud se o něco nebudu starat, nevidím potom výsledky. Například když si do svého portfolio nedám nic, potom tam také třeba na konci školního roku nic nenajdu a domů si ponesu jen prázdné portfolio.

6U: „...jakože fakt když nad tím tak teď přemýšlím, tak některé ty děti fakt, jsou do toho fakt úplně nadšené...“

7U: „Z toho jsem třeba já byla překvapená, že je to jako tak baví...je to prostě je to pro ně zajímavé, zajímavé.“

V těchto výpovědích můžeme vidět uvědomění učitelek, které si předtím zřejmě neuvědomovaly, jak může být portfolio přínosné.

Můžeme tedy shrnout, že v kategorii *Dítě je pouze tvůrcem*, se nám otvírá také další oblast. Sice jen okrajově, ale otvírá, a to vedení portfolio dítětem, nicméně to stále ještě není tolik rozšířené, jako pouhé ukládání výrobků dítětem. Poukazováno bylo i na vedení portfolio dítěte v celé míře. To znamená, že dítě rozhodovalo o tom, co do svého portfolio dá a co ne. Také si samo rozhodovalo, kdy a jak bude s portfolioem pracovat a co s ním bude dělat. Dítě si například portfolio vzalo během volné hry a samo si v něm listovalo, tím také motivovalo ostatní děti, třeba ty mladší k tomu, aby si své portfolio také prohlídly. Následně mezi sebou i nad portfolioem komunikovaly a probíhala zde interakce mezi nimi. Dále jsme zde viděli náznak toho, že to děti baví, že jim to dělá radost. V další kategorii se podíváme na to, co se děje s portfolioem na konci školního roku, zda se s ním pracuje dál, nebo portfolio koncem školního roku končí.

5.6.5 Konec portfolia spojen s koncem školního roku

Poslední kategorie nese název *Konec portfolia spojen s koncem školního roku*. Naší otázkou bylo, co se děje s portfoliem na konci školního roku. Zda to pokračuje dál, nebo je to portfolio vedené jen na rok. Ve větší míře jsme se setkávali s tím, že to právě končilo na konci školního roku a další rok šlo dítě s „čistým štítem“ do další třídy. Dokládají to i výpovědi učitelek:

2U: „*To bude za celý rok.*“

3U: „*A na konci školního roku jim to dám všechno.*“

4U: „*...potom na konci roku to děti dostanou v celku...na konci školního roku se to vezme a tomu dítěti to dáme všechno, celý ten balík.*“

Zajímavým způsobem končení je i tzv. slavnostní ukončení, kdy v mateřské škole probíhá slavnostní rozloučení s předškoláky, které jdou následující školní rok do 1. třídy.

5U: „*Na konci školního roku vždycky bývá akce rozloučení s předškoláky a každé dítě obdrží takový papírový pytel, který si samo vyzdobí, dostane tam svoji fotku, svoje jméno a vlastně se tam vloží všechny ty práce, za ten celý školní rok a to se dává potom, jakože slavnostně rodičům.*“

Dále zde vidíme, že dítě si svou složku i vyzdobí, například se tam dává jeho fotka, nebo obtisknou své ruce apod. Jedním způsobem ukončení je tedy předání portfolií rodičům dítěte a dětem, ale máme tu i druhý způsob, který se v praxi také vyskytuje, příklad můžeme vidět níže.

6U: „*No akorát se to přesune do další třídy. Nebo teda když tady některé děti ještě zůstávají další rok tak těm se to nechává tady, a vlastně oni pokračují v tom portfoliu.*“

7U: „*Tak ty portfolia vlastně jsou tady po celou dobu dítěte, co dochází do mateřské školy... a po ukončení toho předškolního vzdělávání je to portfolio poskytnuto rodičům.*“

Dalším způsobem ukončení portfolia je přesunutí do další třídy. Portfolio dítě tedy následuje po celé předškolní vzdělávání. Bohužel učitelky ale nemají přehled o tom, co se s ním děje po ukončení předškolní docházky, což je škoda. Zůstává otázkou, zda by se mohlo využít

při přechodu na základní školu. Nicméně žádné důkazy o tomto využití nemáme. V této kategorii tedy můžeme shrnout fakt, že portfolio ve většině případů končí s koncem školního roku a zároveň nemáme žádné informace o tom, co se s ním děje potom.

V souvislosti z realizovaných interview vyplývá, že portfolio je ve velké míře v režii učitelky mateřské školy. V mnoha případech se rodiče nechtějí nijak zapojovat do práce spojené s portfoliem, možná je to proto, že je dostatečně nezapojujeme my. Padly zde návrhy, že by rodiče portfolio mohli obohatit o výrobky vzniklé v domácím prostředí. V některých případech se učitelky snaží dítěti dávat prostor pro jeho práci s portfoliem, dávají mu tzv. volnou ruku, ale neobejde se to bez zásahu učitelek, které mají portfolia pod svou ochranou. Ve velké míře je dítě bráno pouze za tvůrce portfolia, tedy jeho obsahu, což je škoda, protože dítě mívá k portfoliu kladný emoční vztah a práce s ním ho těší. Co se týče obsahu portfolia, tak podle většiny učitelek mateřských škol bylo uvedeno, že v portfoliu má být obsaženo úplně všechno, co se týká dítěte. Tedy veškeré jeho záznamy, jeho práce, výrobky, materiály, pracovní listy apod. Výhody portfolia nesou i nějaké nevýhody, nebo aspoň nevýhody vnímající ze strany učitelek. Mnoho z nich uvedlo, že je portfolio časově, prostorově i někdy finančně náročné. Dále nám vykrystalizovalo, že je portfolio nástroj pro učitele. Musíme ale dodat, že určitým způsobem to není jen pro učitele, jelikož jako první uvedenou podkategorii máme *Portfolio jako diagnostický nástroj* a diagnostika neslouží jen učiteli, ale v prvé řadě dítěti a jeho rodičům. Dalším nástrojem je *Portfolio jako nástroj pro konzultaci s rodičem*, u čehož je nám jasné, že to slouží také samotným rodičům. V mnoha případech jsme se potkali s tím, že se v mateřských školách zavádí konzultační hodiny, které umožňují rodičům konzultovat jejich dítě s učitelkou. Většina rodičů toho využívá v souvislosti s následující školní docházkou. Při této příležitosti učitelky využívají portfolio dítěte jako prostředek a pomocník k tomu, aby mohly rodičům nastínit, v čem jejich dítě nemá problémy a co je naopak třeba dopilovat. Jako další nám portfolio slouží jako informační nástroj, který podává přehledné informace o tom, jaké má dítě během roku pokroky. Posledním méně využívaným nástrojem je *Portfolio jako nástroj pro hodnocení*. Setkali jsme se s tím, že učitelky uvádějí, že je to nástroj pro hodnocení dětí, ale i učitelek samotných. Můžeme říct, že jde o určitou zpětnou vazbu jak dítěti, tak učitelce. Jako poslední zbývá otázka, co se děje s portfoliem na konci školního roku? Většina portfolií totiž na konci školního roku končí a dále se s ním nepracuje. Učitelky ani neví, co se s ním dále děje, zda je nějakým způsobem využíváno nebo ne.

5.7 Shrnutí výzkumných zjištění

V rámci výzkumu jsme se zabývali tím, jaké je využití portfolia v mateřské škole. To jsme stanovili jako hlavní výzkumnou otázku, na kterou jsme se během výzkumného šetření snažili najít odpověď, stejně tak i u dílčích výzkumných otázek. Pro tento výzkum jsme zvolili metodu hloubkového interview. Následně byl proveden tzv. transkript. Dále u přepsaných textů jsme použili metodu otevřeného kódování, z kterého nám následně vzešlo pět kategorií a z toho čtyři podkategorie. Obsahem těchto kategorií jsou zároveň odpovědi na naše stanovené otázky.

První dílčí otázka byla stanovena: Jakým způsobem využívá učitelka mateřské školy portfolio při práci s dětmi? Na tuto dílčí otázku si můžeme odpovědět pomocí těchto vzniklých kategorií, ve kterých je ukázáno, že je v hlavní režii hlavně učitelka mateřské školy, a to pak také odvíjí, jak zapojují děti do práce s portfoliem a v neposlední řadě, jak se k tomu staví rodiče. Dále vedení portfolia učitelem ovlivňuje i období, ve kterém se s portfoliem dítěte pracuje a kdy se naopak ukončuje jeho práce s ním. Z toho vzešly následující kategorie:

- Portfolio v režii učitele
- Dítě je pouze tvůrcem
- Nezájem rodičů o portfolio
- Konec portfolia spojen s koncem školního roku

První kategorie, která je v empirické části zmiňována nese název *Portfolio v režii učitele*. Jak už můžeme pochopit z názvu, tak jde sice o dětské portfolio, nicméně je organizováno ve velké míře podle učitelky. Objevují se zde názory, že portfolio musí být pod ochranou učitele, že by ho dokonce děti zničily. Od toho se odvíjela i volba obsahu portfolia, kdy se do portfolia dávají veškeré práce dětí, stejně tak to bylo u uložení portfolia, kdy se využívá většinou právě šanon pro uložení dětských portfolií. Dále jsme se zde setkávali s tím, že práce s portfoliem je brána pro učitelku jako práce navíc, což znamená, že tu jde i o jakousi časovou náročnost. Zůstává ale otázkou, proč tedy nezapojit více dětí samotné, aby to pro učitelky nebylo tolik časově náročné? Z toho vyplývá další kategorie s názvem *Dítě je pouze tvůrcem*. Jak už víme, ve velké části ovládá portfolio právě učitelka a ne dítě. Po otázce, jak se zapojují děti do práce s portfoliem, nám bylo řečeno, že děti se zapojují už tím, že to své portfolio tvoří. Ve většině případů šlo tedy o to, že dítě vyrábělo své výrobky a v některých případech si je i samo ukládalo do portfolií, v našem případě šanonů. Z rozhovorů vyplývalo i to, že děti práce s portfoliem bavila a dělala jim radost. Lze tedy říci, že tu jde o náznak

nějakého emočního vztahu ke svému portfoliu, což může být pro mnohé děti hnacím motorem neboli motivací k další práci s portfoliem. Další kategorie byla *Nezájem rodičů o portfolio*, ve které jsme viděli příklady přístupu rodičů k portfoliu. Ve většině případů rodiče moc nejevili zájem o portfolio jejich dítěte, i když se je učitelky snažily zapojit. Možná je to způsobené i tím, že rodiče toho moc o portfoliu dítěte neví, tím pádem ani nemůžou vědět, co třeba portfolio může znamenat pro jejich dítě. Další kategorie ovlivněná učitelkou mateřské školy je kategorie *Konec portfolia spojen s koncem školního roku*. U portfolia můžeme vidět potenciál toho, že by mohlo po ukončení docházky v mateřské škole pokračovat spolu s dítětem na základní školu, nicméně to se nám v žádném realizovaném rozhovoru nepotvrdilo. Ve většině případů byl konec portfolia spojen právě s koncem školního roku, kdy se dětská portfolia odevzdávala rodičům nebo dětem a dále se už s nimi nepracovalo.

Druhou dílčí výzkumnou otázkou bylo: Proč učitelka mateřské školy využívá či nevyužívá dětské portfolio při práci s dětmi? Ukázalo se, že učitelky využívají portfolio hlavně jako nástroj. V této souvislosti tedy vykrystalizovaly následující kategorie a podkategorie:

- Portfolio jako nástroj
 - Portfolio jako diagnostický nástroj
 - Portfolio jako nástroj pro konzultaci s rodičem
 - Portfolio jako informační nástroj
 - Portfolio jako nástroj k hodnocení

Kategorie *Portfolio jako nástroj*, ukazuje to, proč učitelka mateřské školy portfolio využívá. V první řadě je *Portfolio jako diagnostický nástroj*, kde většina učitelek portfolio využívá právě k diagnostice dítěte. Můžeme tedy říci, že je pomocníkem při této diagnostice. Obsahem diagnostického portfolia bývají různé záznamy o dítěti, evidenční listy, hodnotící záznamy, grafomotorické a pracovní listy apod. Diagnostika se zde často přiklání k diagnostice kresby nebo malby, konkrétně třeba kresba postavy. Další podkategorie nese název *Portfolio jako nástroj pro konzultaci s rodičem*. Při této příležitosti se jednalo několikrát o jedinou situaci toho, že se připojili k práci s dětským portfoliem i rodiče. Možná ne ani tak práci, jako spíš, že se do portfolia podívali, v některých případech poprvé, a viděli, co je vůbec jeho obsahem a jak portfolio jejich dítěte vypadá. Podle učitelek mateřských škol byla toto jediná situace, kdy bylo možné se s rodiči dítěte setkat nad portfoliem jejich dítěte. V ostatních případech o portfolio dítěte nejevili příliš velký zájem, jak už jsme mnohokrát zmínili.

Další byla kategorie *Portfolio jako informační nástroj*, kde portfolio bylo nástrojem nejen učitelkám, ale i rodičům. Portfolio podává ucelené informace o dítěti, o jejich pokroku, vývoji, které bez portfolio učitelka ani rodiče nemusí zaznamenat. Právě díky portfolio učitelé mají přehled o dítěti a mohou do portfolio kdykoli nahlédnout. Posledním nástrojem je *Portfolio jako nástroj k hodnocení*, kdy slouží tento nástroj nejen učitelce, ale i dítěti. Učitelka může zhodnotit, jaké volila činnosti, zda se to dařilo nebo ne, zda zvolila vhodnou strategii apod. V neposlední řadě může být součástí i sebehodnocení dítěte.

5.7.1 Hlavní výzkumná zjištění

Jako hlavní výzkumná zjištění můžeme uvést, že využití portfolio v mateřské škole je vnímáno takto:

- Portfolio dítěte je ve vedení učitelky mateřské školy.
- Portfolio je považováno jako práce navíc.
- Dítě je zde pouze tvůrcem svých výrobků.
- Rodiče se o portfolio příliš nezajímají, s výjimkou konzultací před zahájením školní docházky.
- Portfolio dítěte slouží učitelce mateřské školy hlavně jako diagnostický nástroj, nástroj pro konzultaci s rodičem, informační nástroj a nástroj k hodnocení jak dítěte, tak učitelky.
- Vedení portfolio učitelkou ovlivňuje i období práce s portfolioem, která končí společně s koncem školního roku.

6 SCHÉMA VYUŽITÍ PORTFOLIA V MATEŘSKÉ ŠKOLE

Na základě výzkumných zjištění z oblasti využití portfolia v mateřské škole, vzniklo následující schéma, které ukazuje, co jsme zjistili od učitelek mateřských škol v návaznosti na využití dětského portfolia při práci s dětmi.

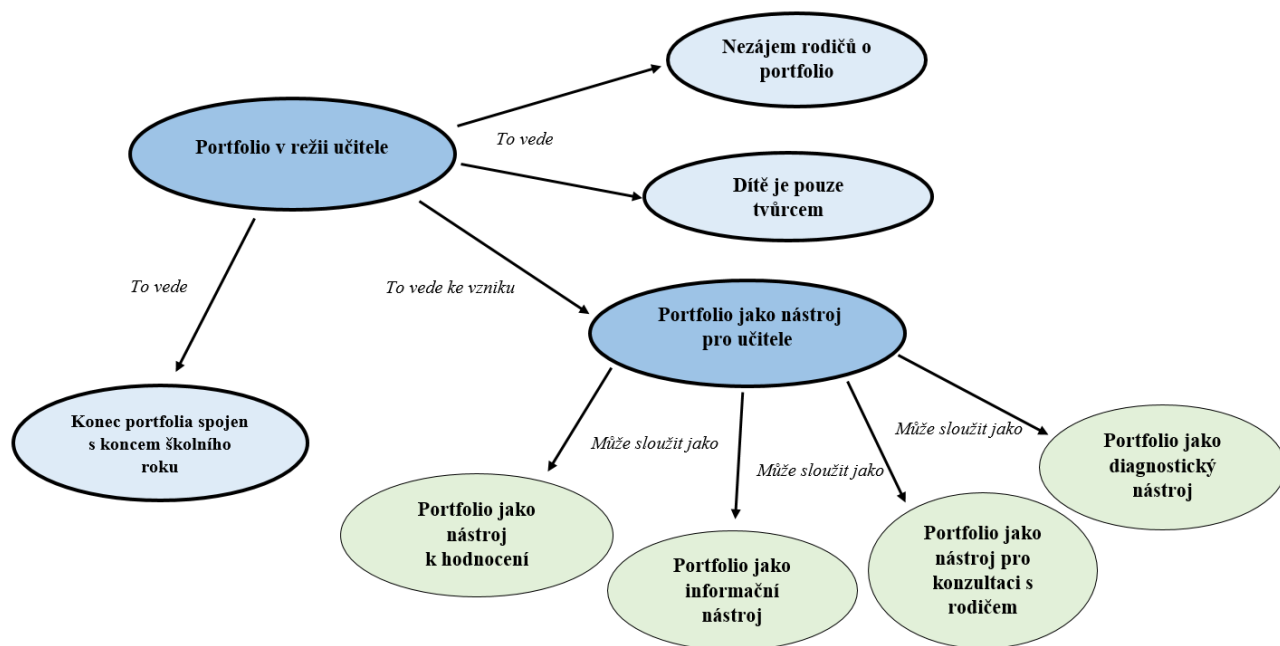


Schéma č. 2 – Využití dětského portfolia

V první řadě bylo zjištěno, že je dětské portfolio spíše v režii učitele. V realizovaných rozhovorech se objevovaly výroky typu, že je portfolio pod jejich ochranou, protože hrozí zničení portfolia ze strany dětí.

Jak můžeme vidět ve schématu, tak toto zjištění vede také k tomu, že rodiče o portfolio nejeví příliš velký zájem. Možná je to právě proto, že je dětské portfolio vedeno učitelem, a ne dítětem samotným. Možná nad tím jen polemizujeme, ale je možné, kdyby bylo portfolio opravdu v režii dítěte a ne učitele, rodiče by možná o něj měli větší zájem, než tomu bylo doposud.

Dále z tohoto zjištění vyplývá, že dítě je v tomto případě bráno pouze za tvůrce svého portfolia. Tím je myšleno, že se svým způsobem jen stará o obsah portfolia, jde tedy o jeho výkresy, výrobky, grafomotorické a pracovní listy, apod. Možná se zde jedná o nevyužitý potenciál, kdy se jedná o portfolio dítěte, ale dítě samotné v něm nemá až takové pravomoci, jako učitel.

Další oblast, která vyplývá z toho, že je portfolio v režii učitele, je kategorie *Konec portfolia je spojen s koncem školního roku*. Častou odpovědí v rozhovorech s učitelkami mateřských škol bylo, že portfolio končí na konci školního roku v mateřské škole a dále se s ním už nepracuje. Mohli bychom se zamyslet nad tím, zda by nebylo možné využít dětské portfolio i nadále. Bohužel jsme se s tím v praxi nesetkali a ani učitelky mateřských škol neměly přehled o tom, co se s portfoliem děje po skončení docházky v mateřské škole.

Portfolio v režii učitele také vede ke vzniku toho, že je dětské portfolio pro učitele určitým nástrojem. Konkrétně diagnostickým nástrojem, nástrojem pro konzultaci s rodičem, nástrojem informačním a nástrojem pro hodnocení. Portfolio je diagnostickým nástrojem, protože díky němu je možné provést diagnostiku dítěte. Májí zde detailní přehled o dítěti, který málokterý dokument může nabídnout. Učitelé se mohou zpětně podívat na veškeré práce dětí. Dalším nástrojem je *Portfolio jako nástroj pro konzultaci s rodičem*. Často je to jediná možnost, jak se setkat s rodiči dítěte nad portfoliem společně s učitelkou a podívat se, co je jeho obsahem. Mnoho rodičů totiž ani neví, co to portfolio je a co všechno se s ním dá dělat. Další je *Portfolio jako informační nástroj*. Je to úzce spojené s předchozím nástrojem, kdy je portfolio pomocníkem a prostředkem při konzultacích a zároveň udává informace o dítěti, jeho osobnosti, rozvoji, dovednostech a schopnostech. Obecně tedy udává informace o dítěti. A posledním nástrojem je nástroj k hodnocení. Z názvu vyplývá, že půjde o hodnocení a v tomto případě může jít o hodnocení jak dítěte, tak i učitelky. V rozhovorech se objevovalo, že jde o sebehodnocení jak dítěte, tak i samotné učitelky, která se zpětně může podívat a zhodnotit, jaké volila vzdělávací strategie při práci s dětmi. Dále pak může dítě zhodnotit svou práci a své portfolio.

V této kapitole bylo představeno, jaké je využití portfolia v mateřské škole. Současně schéma prezentuje i učitele ve vedení, což ovlivňuje další aktéry při práci s portfoliem, kterými jsou rodiče a samozřejmě dítě samotné. Dále je pak ovlivněno i období práce s portfoliem, která končí ve většině případů na konci školního roku. Dále bylo objasněno, že je dětské portfolio důležitým nástrojem pro učitele, a to v oblasti diagnostiky, konzultací s rodičem, informací o dítěti a na závěr v oblasti hodnocení jak dítěte, tak učitelky samotné.

7 DISKUZE

V předchozích kapitolách jsme podrobně rozebrali provedený výzkum. Poté jsme interpretovali vzniklé kategorie a podkategorie, které nám vykrystalizovaly, a následně jsme shrnuli hlavní výzkumná zjištění, ke kterým jsme dospěli. Objevilo se zde několik pohledů na portfolio dítěte, a to ze strany učitele, dítěte a rodiče. Jednak to bylo z hlediska práce s portfoliolem, při čemž jsme zjistili, že ve větší míře je dětské portfolio nástrojem pro učitele mateřské školy. Nacházíme tedy velmi rozšířené využití dětského portfolio. Učitelům mateřských škol tedy slouží jako diagnostický nástroj, nástroj pro konzultaci s rodičem, informační nástroj a nástroj k hodnocení jak dítěte, tak učitelky. Dále je dětské portfolio spíše v režii učitele, což ovlivňuje i zapojení dítěte, které je při této práci s portfoliolem pouze jeho tvůrcem. To znamená, že dítě se zapojuje jen tím způsobem, že vkládá své výrobky do svého portfolio. Dále z tohoto vedení portfolio učitelem vyplývá i to, že je dětské portfolio a jeho konec spojován s koncem školního roku. Portfolio tedy na konci školního roku nebo na konci docházky končí a dále se s ním nejspíš už nepracuje, přesněji řečeno, učitelky mateřských škol o tom nemají žádné informace.

Z hlediska šetření jsme se zaměřili na výzkum, který byl proveden v Srbsku v roce 2016. Autorem jsou Živka Krnjaja a Dragana Pavlović-Breneselović. Název tohoto výzkumu byl *Preschool teachers' perspectives on the purpose of a child portfolio in the preschool curriculum: The case of Serbia*, v překladu: Pohledy učitelů mateřských škol na účel dětského portfolio v předškolním kurikulu: Případ Srbska. Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit pohledy učitelů mateřských škol na účel dětského portfolio. Zaměřovali se zde na celkové postoje, názory a zkušenosti učitelů z tvorby portfolio. Byla použita metoda dotazníku a celkem se ho zúčastnila 140 učitelů mateřských škol. Výsledky výzkumu vypovídaly o tom, že učitelé mateřských škol mají různé pohledy a názory na to, jak využívat dětská portfolio v praxi. Nejvyšší procento odpovědí učitelů mateřských škol naznačuje, že portfolio obvykle slouží jako památka o čase stráveném v mateřské škole. Většina učitelů mateřské školy dále uvedla, že největší přístup k dětskému portfolio mají jejich kolegové (učitelé), následně děti a poté rodiče (Krnjaja, & Pavlović-Breneselović, 2016).

7.1 Limity výzkumu

Limitem realizovaného výzkumu by mohla být nezkušenost výzkumníka. Ze začátku byla pro mne velmi náročná realizace rozhovoru s učitelkami mateřských škol, kdy jsem se snažila vést hloubkový rozhovor správně, ale ne vždy se mi to dařilo. Snažila jsem se také vyvarovat manipulativním otázkám, které by následně mohly zkreslit výsledná data, ale ne vždy se mi tak dařilo. Jako metodu jsme měli hloubkové interview, kdy jsme měli předem nachystané otázky, kterými bych se chtěla zabývat během rozhovoru. Pro další výzkum bych doporučila průběh více promyslet i způsob dotazování k participantkám.

Dalším limitem výzkumu by mohl být fakt, že jsem předem nevěděla, jak se v daných mateřských školách pracuje či nepracuje s dětským portfoliem. Pro příště by možná bylo vhodné zjistit si předem více informací ze strany mateřské školy a přístupu k dětskému portfoliu.

Další výzkum by se mohl věnovat problematice, co se děje s portfoliem po skončení docházky v mateřské škole. V praxi jsme se totiž setkávali s tím, že portfolio končí společně s koncem školního roku. Dále učitelky mateřských škol neměly žádné informace o tom, co se s portfoliem dítěte děje potom.

7.2 Doporučení pro praxi

V této kapitole představuji můj názor na doporučení pro praxi v mateřské škole. Níže předkládám můj názor na využití portfolia v mateřské škole. Dětské portfolio vnímám jako nevyužitý potenciál v prostředí mateřské školy.

Na úvod bych chtěla říci, že bych doporučila provést efektivní úvodní motivaci, a to pro všechny účastníky při práci s portfoliem. Těmi účastníky jsou dítě, učitel a rodič. Když si řekneme pojem motivace, spojíme si to možná jen s dítětem. Já si ale myslím, že je důležitá i motivace učitelů samotných, protože když není učitelka dostatečně motivovaná k práci s portfoliem, odvíjí se od toho samozřejmě i její následující přístup k této práci. V praxi jsme se setkávali s tím, že je dětské portfolio vedeno učitelkou mateřské školy, ale já si myslím, že bychom se mohli zamyslet nad změnou a převést vedení portfolia na dítě samotné. Myslím si, že když je to dětské portfolio, mělo by být ve větší míře vedeno dítětem, ne učitelem. Portfolio dítěte by tak mohlo nabrat úplně jiný rozměr. Jak jsme se dozvěděli z výzkumu, děti mají ke svému portfoliu určitou emoční vazbu. Dokážete si představit, jakou by náhle mělo hodnotu dětské portfolio, kdyby bylo skutečně vedeno dítětem? Mohli bychom tím

podporovat nejenom samostatnost dítěte. Dále pak toto vedení učitelem ovlivňuje samozřejmě i další aktéry, kterými jsou rodiče. Jak víme z výzkumu, rodiče o portfolio nejeví příliš velký zájem. Můžeme hovořit spíše o nezájmu rodičů. Proč tomu tak ale je? Já si myslím, že kdyby rodiče o portfolio byli seznámeni hned na začátku školního roku a byli do toho více zapojení, možná by se zajímali více. Často toho o portfolio ani moc neví, tudíž nemohou ani projevovat větší zájem.

Doporučila bych tedy hned na začátku efektivně motivovat nejen dítě, ale i učitelky mateřských škol a v neposlední řadě i rodiče, kteří mohou také přispět k tvorbě portfolio. Dále bych doporučila, aby učitelky mateřských škol neměly portfolio pod svou ochranou, ale aby dětem poskytly možnosti, jak se spojit se svým portfolioem, jak ho vytvářet, rozhodovat se, co do něj dát a co ne. Zkrátka dát dětem větší volnost při práci s portfolioem a nemít strach z toho, že si ho zničí. Já bych tedy doporučovala, aby učitelky mateřských škol zkusily dát dětem volnou ruku, aby mohly samy děti mít portfolio ve své režii. Myslím, že budeme překvapeni z toho, jaký potenciál dětské portfolio skrývá.

Dalším doporučením by bylo neukončovat portfolio na konci školního roku, ale pokusit se o jeho prodloužení na základní školu. V zahraniční literatuře jsme se setkávali s tím, že bylo portfolio použito při přestupu na základní školu. Proč to tedy nezkusit? Podle mě je velká škoda, když učitelky mateřských škol ani neví, co se s portfolioem dále děje, zda zanikne nebo je nějak využito. Určitě by se našel způsob, jak použít dětské portfolio i dále.

ZÁVĚR

V této bakalářské práci bylo v teoretické části cílem představit současné poznatky z oblasti využití portfolia v mateřské škole. V rámci empirické části bylo pak cílem objasnit, jaké je využití portfolia v mateřské škole. Na to navazovaly dílčí cíle, prvním dílčím cílem bylo popsat, jakým způsobem využívá učitelka mateřské školy portfolio při práci s dětmi. Druhým dílčím cílem bylo porozumět, proč učitelka mateřské školy využívá či nevyužívá dětské portfolio při práci s dětmi.

V první kapitole byl definován pojem portfolio pomocí tuzemských a zahraničních autorů. Dále bylo představeno, jaká je jeho typologie. Byly zde ukázány účely portfolia, formy, typy a funkce, a nakonec bylo ukázáno, co je obsahem portfolia. V druhé kapitole bylo objasněno, jaké je současné využití portfolia v mateřské škole. Na konci druhé kapitoly byly představeny výhody a nevýhody v souvislosti využití portfolia. Třetí kapitola se věnuje dětskému portfoliu, kdy je dětské portfolio považováno jako nevyužitý potenciál. Poté bylo prezentováno, jak může vypadat práce s portfoliem ze strany dítěte, rodiče a učitele. Na konci třetí kapitoly bylo snahou poukázat na to, jaký vliv má učitelovo „přesvědčení“ na to, jakým způsobem pracuje učitelka mateřské školy s portfoliem dítěte a zároveň zda považuje dětské portfolio za důležité. Poslední kapitola se věnovala ostatním výzkumům týkající se dětského portfolia.

V rámci empirické části bylo snahou objasnit, jaké je využití portfolia v mateřské škole. Z hlavního výzkumného cíle byly vytvořeny dva dílčí. Prvním dílčím cílem bylo popsat, jakým způsobem využívá učitelka mateřské školy portfolio při práci s dětmi. Druhým dílčím cílem bylo porozumět, proč učitelka mateřské školy využívá či nevyužívá dětské portfolio při práci s dětmi. Metodou pro získání výsledných dat bylo hloubkové interview s učitelkami mateřských škol. Následně z realizovaných interview byl proveden tzv. transkript. Poté byla provedena analýza dat pomocí metody otevřeného kódování, z čehož nám vznikly kategorie a podkategorie. Po shrnutí výzkumného zjištění bylo vytvořeno schéma, které objasňuje využití portfolia v mateřské škole.

Celkově se zde může shrnout, že se v analyzovaných datech objevovalo vedení portfolia učitelem. První dílčí otázka zněla: Jakým způsobem využívá učitelka mateřské školy portfolio při práci s dětmi? Na tuto dílčí otázku byla nalezena odpověď pomocí vzniklých kategorií, ve kterých je ukázáno, že je v hlavní režii hlavně učitelka mateřské školy. To následně ovlivňovalo to, jak se zapojují děti do práce s portfoliem a v neposlední řadě, jak se zapojují

rodiče. Dále to ovlivnilo i to, že portfolio končí společně s koncem školního roku. Patří sem tedy následující kategorie: *Portfolio v režii učitele, Dítě je pouze tvůrcem, Nezáměr rodičů o portfolio, Konec portfolio spojen s koncem školního roku*. Druhou dílčí výzkumnou otázkou bylo: Proč učitelka mateřské školy využívá či nevyužívá dětské portfolio při práci s dětmi? Ukázalo se, že učitelky využívají dětské portfolio hlavně jako nástroj. V této souvislosti tedy vykristalizovaly následující kategorie a podkategorie: *Portfolio jako nástroj, Portfolio jako diagnostický nástroj, Portfolio jako nástroj pro konzultaci s rodičem, Portfolio jako informační nástroj, Portfolio jako nástroj k hodnocení*. Jako hlavní výzkumná zjištění se uvádí, že portfolio dítěte je ve vedení učitelky mateřské školy. Dále je ze strany učitelek portfolio považováno jako práce navíc. Dítě je zde pouze tvůrcem svých výrobků a rodiče dítěte se o portfolio příliš nezajímají, s výjimkou konzultací před zahájením školní docházky. Portfolio dítěte slouží učitelce mateřské školy hlavně jako diagnostický nástroj, nástroj pro konzultaci s rodičem, informační nástroj a nástroj k hodnocení jak dítěte, tak učitelky. Na konec bylo představeno, že vedení portfolio učitelkou ovlivňuje i období práce s portfolioem, která končí společně s koncem školního roku nebo koncem školní docházky v mateřské škole.

Tato bakalářská práce měla také své limity, které ovlivňovaly průběh výzkumného šetření. Mezi ně patří nezkušenost výzkumníka, jelikož ze začátku byla velmi náročná realizace rozhovoru s učitelkami mateřských škol, kdy bylo snahou vést hloubkový rozhovor správně, ale samozřejmě ne vždy se to dařilo. Při dalším výzkumu je doporučeno promyslet způsob dotazování v hloubkovém interview. Dalším limitem výzkumu by mohl být fakt, že předem nebyly dány informace, jak se v daných mateřských školách pracuje s dětským portfolioem.

Další podkapitolou bylo doporučení pro praxi mateřských škol, kde hned v úvodu bylo doporučeno na začátku efektivně motivovat všechny účastníky při práci s portfolioem. Dále bylo doporučeno učitelkám mateřských škol, aby dětem zkusily dát volnou ruku, aby mohly mít portfolio ve své režii. Posledním doporučením bylo pokusit se o prodloužení portfolio na základní školu.

Závěrem je možné konstatovat, že lze dané téma hlouběji rozpracovat, například při dalším studiu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. Barrett, H., & Carney, J. (2005). *Conflicting paradigms and competing purposes in electronic portfolio development*. Dostupné z [http://helenbarrett.com/portfolios/lea-journal Barrett Carney.pdf](http://helenbarrett.com/portfolios/lea-journal-Barrett-Carney.pdf).
2. Fives, H., & Gill, M. G. (2015). *International handbook of research on teachers' beliefs*. Educational psychology handbook series. New York: Routledge, 502 s.
3. Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu* (2. vydání). Brno: Paido.
4. Hegrová, I. (2014). Využití portfolia dítěte jako diagnostického nástroje při přechodu z MŠ na ZŠ. Brno: *Komenský: odborný časopis pro učitele základní školy*. 4 (138), 47-50.
5. König, J. (2012). *Teachers' Pedagogical Beliefs*. Münster: Waxmann Verlag.
6. Kratochvílová, J. (2014). *Jak vést portfolio s dětmi v mateřské škole*. Metodický materiál. Projekt interkulturního vzdělávání dětí, žáků a pedagogů, Kvalita I.
7. Krejčová, V., Kargerová, J., & Syslová, Z. (2015). *Individualizace v mateřské škole*. Praha: Portál.
8. Krnjaja, Ž., & Pavlović-Breneselović, D. (2016). Preschool teachers' perspectives on the purpose of a child portfolio in the preschool curriculum: The case of Serbia. *Journal Of Contemporary Educational Studies*, (4), 148–167.
9. Kubíčková, K. (2008). *Osobní portfolio žáka*. Projekt Centra pro zjišťování výsledků vzdělávání realizovaný v rámci projektu, Kvalita I.
10. Lukášová, H. (2010). *Kvalita života dětí a didaktika*. Praha: Portál.
11. Lukášová, H., Svatoš, T., & Majerčíková, J. (2014). *Studentské portfolio jako výzkumný prostředek poznání cesty k učitelství: příspěvek k autoregulaci profesního učení a seberozevoje*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně.
12. *Portfolio dovedností žáka jako nástroj lepšího vstupu absolventů na trh práce*. (2019). Praha: Národní ústav pro vzdělávání. Dostupné z <file:///C:/Users/marke/Downloads/Portfolio%20%C5%BE%C3%A1ka.pdf>.
13. Opravilová, E. (2016). *Předškolní pedagogika*. Praha: Grada.
14. Petters, S., Hartley, C., Rogers, P., Smith J. & Carr M. (2009). Early childhood portfolio as a tool for enhancing learning during the transition to school. *International Journal of Transition in Childhood*, volume 3.
15. Průcha, J., Walterová, E., & Mareš, J. (2009). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál.

16. Sedláčková, H., & Syslová, Z., & Štěpánková, L. (2012). *Hodnocení výsledků předškolního vzdělávání*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika.
17. Seitz, H., Bartholomew, C. (2008). Powerful Portfolios for Young Children. *Early Childhood Education Journal*. 36, s. 63-68.
18. Syslová, Z., Kratochvílová, J. & Fikarová, T. (2018). *Pedagogická diagnostika v MŠ. Práce s portfoliem dítěte*. Praha: Portál.
19. Švaříček, R., & Šedřová, K. (2014). *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách* (Vyd. 2). Praha: Portál.
20. Václavík, A. (2014). *Prezentačně-hodnotící předmětové portfolio v 7. Ročníku ZŠ: případová studie*. Brno: Masarykova univerzita.
21. Veličković, S. (2018). *Children portfolio in function of monitoring the development and progression of preschool child*. 10.
22. Veličković, S., & Stošić, L. (2015). Portfolio – challenge of preschool education. *International Journal For Research In Vocational Education And Training*, 1, 119-124.
23. Zelinková, O. (2001). *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. Vydání 1. Praha: Portál.
24. Zounek, J., Juhaňák, L., Staudková, H., & Poláček, J. (2016). *E - learning: Učení (se) s digitálními technologiemi*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

1-9U Učitelky 1 – 9

SEZNAM OBRÁZKŮ

Schéma č. 1 – Shrnutí teoretických východisek portfolia ve školním prostředí.....	22
Schéma č. 2 – Využití dětského portfolia.....	57

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 – Sumativní a formativní hodnocení	14
Tabulka č. 2 – Dětské portfolio ve výzkumu.....	33 – 35

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha I: Ukázky rozhovorů

Příloha 1.....67

Příloha 2.....68

Příloha 3.....70

Příloha II: Ukázky tvorby kategorií

Příloha 4.....75

Příloha 5.....75

PŘÍLOHA P I: UKÁZKY ROZHovorŮ

Příloha 1

Transkript rozhovoru – 1U

Já: Zajímalo by mě ještě, jestli se rodiče o portfolio nějak zajímají? Podívají se do něj někdy?

Učitelka 1: Jak kteří. Jednou za čas se vyskytne rodič, který tu složku klidně nechá v šatně, a my ji potom vyklízíme.

Já: Takže někteří o to stojí a někteří ne?

Učitelka 1: Ano. Někteří to berou tak, že si řeknou: „Proč ty „krámy“ taháš domů? To bys měl nechat ve školce.“ To je podle mě hodně drsný, když mi to potom řeknou děti a slýcháme to čas od času. Ale zase někteří rodiče to prohlížejí i prarodiče. To je pěkný.

Já: Takže spíš na konci školního roku do portfolio nahlédnou? V průběhu ne?

Učitelka 1: V průběhu, že by si někdo prolistoval portfolio dítěte v průběhu školního roku, to se mi ještě nestalo za celou dobu. V průběhu školního roku to hodně využívám já jako takovou retrospektivu, kdy se od začátku školního roku můžu podívat, jak se to dítě vyvíjí. Jak se vyvíjí třeba v kresbě, nebo jak se vyvíjí jeho dovednost například ve stříhání, jak se vyvíjí něco, co potřebuju. Některé dítě má třeba typické užívání jedné barvy, tak už se můžu podívat do portfolio, jestli jsem si toho všimla už na začátku nebo jsem si toho nevšimla a vyplynulo mi to až teď. Nebo se to třeba změnilo po nějaké události, po nemoci, po události v rodině. A jsou takové typické znaky, které se v tom projevují. Nebo to samozřejmě slouží studentům, kteří to rádi zkoumají a vytahují si třeba materiály k diagnostice kresby a různé materiály a zkouší si třeba diagnostikovat dítě po motorické stránce nebo po stránce kresby. Nebo jsme i posílali typickou kresbu dítěte do pedagogicko-psychologické poradny, nebo pro psychiatrické vyšetření. Tak i tam jsme posílali část portfolio. Takže to slouží opravdu hlavně pro to dítě, účelně.

Já: aha...

Učitelka 1: A něco z toho jde samozřejmě i na nějakou výstavu, ale tam zase mám podmínku, že se to musí vrátit, protože to je taková osobní zpověď toho dítěte, že já osobně k tomu mám velkou úctu, takže vyžaduju, aby se ty práce vrátily.

Já: Tak určitě, sledujeme tím jeho vývoj nebo jsou zde i věci ohledně diagnostiky dítěte. Ještě bych se zeptala, zda je pro Vás práce s portfoliem důležitá?

Učitelka 1: Určitě je. Teď třeba právě zpracovávám v lednu posouzení dítěte za toho půl roku, co je u nás, protože mám teď je třídě pár předškoláků, jejichž rodiče budou žádat o odklad školní docházky. Na všem jsme se domluvili s rodiči, že by si to tak rodiče přáli i my to doporučujeme pro tyto děti, takže taky pro zpracování toho dokumentu Pedagogická zpráva mateřské školy. Poté je posíláme do pedagogické psychologické poradny. Můžou si to prolistovat.

Já: Kdo rozhoduje o tom, co se stane součástí portfolia?

Učitelka 1: Třídní učitel a já teda konkrétně ukládám všechno, protože mně to přijde taková škoda. Mám uložené i volné kresby, úplně všechno. Ne jen to, co dítě vyrobí v řízené činnosti, ale dáváme tam i volné kresby, všechno, ty mají podle mě největší výpověď o tom dítěti.

...

Příloha 2

Transkript rozhovoru – 4U

Já: Tak v úvodu by mě zajímalo, co si tak pod pojmem portfolio představíte?

Učitelka: No tak já to vím i z vysoké, ale dobře. Definici přesně nevím, ale vím, že je to nějaký soubor všech výrobků, činností toho žáka, třeba za ten školní rok. Vlastně potom už to vypovídá i o nějakém pokroku, když v září začneme a potom v červnu to porovnáme. Tak jak kdyby vidíme ten pokrok. Takže vlastně ucelený soubor prací žáka, dítěte.

Já: A u vás ve třídě teda máte portfolia?

Učitelka: Máme šanony, kde shromažďujeme všechno, tam máme výtvarky. Pak máme ještě takové ty „ležaté“, tam máme grafomotoriky. Takže my to máme teda rozdělené jakoby takto, ty výtvarky máme v šanonech a potom ty pracovní, kde je třeba tužka, tam děláme s tužkou, tak to je zvlášť. A potom na konci roku to děti dostanou v celku.

Já: Aha takže shromažďujete úplně všechno?

Učitelka: Ano všechno, vždycky něco uděláme, to je na nástěnce a pak se to zařazuje. A zařazují si to ty děti samy. My je k tomu takto vedeme, že třeba přečteme jejich jméno a oni si to zařazují buďto do výtvarky nebo do těch pracovních listů.

Já: A potom s těmi portfolii nějak pracujete?

Učitelka: No jakože pracovat. Pracujeme s tím, když je třeba nějaká konzultace s rodiči, tak jim to vezmeme a ukážeme jim pokrok toho dítěte. Nebo když sami rodiče si to vyžádají, ale většinou asi ne, spíš asi na konci školního roku se to vezme a tomu dítěti to dáme všechno, celý ten balík. A nebo třeba, když máme podezření nějaké na odklad, tak se taky na to díváme, porovnáváme.

Já: A stává se, že by rodiče sami přišli a chtěli portfolio vidět?

Učitelka: Strašně málo, my jsme vlastně teďka zavedly konzultační hodiny. Třeba u nás u předškoláků fakt byl o to zájem, děti jdou do školy, tak rodiče to chtějí vědět. Takže jsme si fakt sedli třeba s každým rodičem, ukázaly jsme jim ty pracovní listy, grafomotoriky a potom ještě bych v rámci toho portfolia zmínila diagnostiku, že vlastně to děláme pravidelně. A to jsme jim tam taky vzaly. A tam je třeba kresba postavy září, leden a tak, tam jsme jim ty pokroky ukázaly vyloženě, jakože i napsaný rok, datum.

Já: Aha takže děláte i diagnostiku?

Učitelka: Ano pravidelně září, leden a pak červen. U každého dítěte, každý školní rok.

...

Já: Děti se nějak podílejí na tvorbě portfolia?

Učitelka: No oni se podílí tím, že si to vytvoří. Ten výrobek vlastně a jak říkám, vedeme je k tomu. Ti školáci, ti šikovnější mají na složce už jméno, na tom šanonu a vlastně v září přišly z vedlejší třídy tak těm jsme tam daly jméno a nad to ještě značku. Takže vlastně ze začátku zařazovaly podle značky a teď už zhruba ví, kde mají tu svoji složku. Kam to mají dát.

Já: A viděla jsem, že to máte ve třídě v úrovni dítěte, aby na to dosáhly?

Učitelka: Ano ano, udělaly jsme to tak schválně, aby na to dosáhly. Abychom to nemusely dělat za ně, ne že bychom nechtěly, ale aby se učily tak nějak.

Já: Aha, protože někde jsem viděla, že to mají i v úrovni, že na to ty děti nedosáhnou.

Učitelka: Ano vím, někde to tak mají, že ty děti na to nedosáhnou. Ale většinou by to mělo být tak, aby ty děti samy si to tam dávaly.

...

Příloha 3

Transkript rozhovoru – 6U

Já: Takže souhlasíte s tím, abych nahrávala?

Učitelka: ano

Já: Dobře. Tak to moje téma se teda týká těch portfolií v mateřské škole. Mě by tak nějak zajímalo třeba, jak s tím pracujete, třeba nejdřív: Co si představíte pod pojmem portfolio?

Učitelka: Tak my máme portfolia takovým způsobem, že to máme tady v těch šanonech, kde teda jsou eurosložky a tam se vlastně zakládají nějaké výtvary dětí. Děti... máme to tady vlastně od začátku, děti se s tím postupně učí pracovat. Že se učí pracovat i se samotnými téma eurosložkama. Vkládat si to do těch eurosložek a dávat si to do těch vlastně šanonů. S tím, že vlastně těm nejmenším s tím musíme pomáhat, že pro ně je to vlastně docel náročné, ale třeba ti starší, tak ti už to zvládají vlastně úplně sami. Což si myslím, že je to vlastně vede i k nějaké té samostatnosti. A mají s tím i řekněme trošku práce, že to není jen vezmu papír a jdu, ale že si k tomu musí vlastně sednout, vzít si to a dát si to tam. Takže vlastně takto to nejčastěji probíhá, že ty nějaké výtvary, můžou si tam dávat i své výtvary, že si něco třeba namalují. Některé děti, když to řeknu škaredě, tak to načmrkají, prostě nějaký dvouleták načmrká prostě to, prostě ty jejich čmáranice. Pak vlastně si to tam chtějí dát, tak to tam jdeme dát, tak to tam mají taky a potom i ty výrobky, vlastně výrobky, které dělají s náma. Takové, co už řekněme má nějak vypadat, nebo tak...

Já: Takže vy tady máte smíšenou třídu?

Učitelka: Ano smíšenou, od dvou do šesti let.

Já: Aha ty portfolia mají i ty malé děti jo?

Učitelka: Ano mají, tam vlastně jak jsem říkala, musíme jim prostě víc s tím pomáhat, ono to není v jejich plné samostatnosti, protože není nejjednodušší tam ten obrázek dát. Takže s tím teď musíme pomáhat, že dojdou za náma, že si to chtěou tam dát. Takže jdeme spolu, někdy se třeba i snaží, tak to tam nějak dají, takže prostě musíme zasáhnout a jít a pomoci jim s tím.

Já: A ti starší teda, ti už si to tam dávají sami?

Učitelka: Ti si to tam dávají sami, s tím, že kolikrát si to teda vezmou to portfolio a jak to má tu podobu, že se to teda listuje, tak oni si to vezmou třeba tam na ten gauč a třeba si s tím

začnou listovat, povídají si o tom, co tam všechno mají, takže mají takovou nějakou svoji vnitřní potřebu nebo jako tendenci si to vzít. A prohlídnout si i ty starší výkresy nebo tak...

Já: A můžu i vidět, že to máte, jakože takto v té úrovni těch dětí?

Učitelka: Jo, máme to takto, je to v úrovni dětí, takže vlastně na to všichni dosáhnou a můžou si to kdykoliv vzít, mají to volně přístupné. Párkrát se mi teda stalo, což jsem třeba zrovna úplně nezaregistrovala, že někdo si to portfolio vzal a že si to třeba vyndal všechno z tama. A už potom já nevím, už si šel pak třeba hrát a už to tam nedal zpátky. Jo takže to třeba tady jsem musela zasáhnout: A proč to máš takto, pojďme to dát teda asi jako zpátky, nebo co s tím? Ale to se stalo třeba jako jednou. Že prostě to není jako nějaké pravidlo, že ty děti by si to dělaly.

...

PŘÍLOHA P II: UKÁZKY TVORBY KATEGORIÍ

Příloha 4

Zapojení dítěte (Kategorie – Dítě je pouze tvůrcem)

- Dítě ve vedení – 1U108-111
- Vydřené portfolio – 1U137-138
- Zapojení dětí – 2U46-47
- Spolupráce – 2U48-49
- Samostatnost – 2U49
- Dítě ve vedení – 3U11
- Spolupodílení – 3U34
- Zájem dětí – 3U36-37
- Zapojení dětí – 4U13-15
- Výtvor dítěte – 4U33-34
- Portfolio a dítě – 4U80

...

Příloha 5

Konec portfolia (Kategorie – Konec portfolia spojen s koncem školního roku)

- Konec školního roku – 1U131-134
- Celoroční portfolio – 2U31
- Konec školního roku – 3U17
- Konec školního roku – 4U11
- Konec školního roku – 4U19-20
- Konec školního roku – 5U66-69
- Konec školního roku – 5U139-140
- Konec školního roku – 6U117-120
- Konec školního roku – 6U170-171
- Konec docházky v MŠ – 7U90-94

...